

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα ομάδα εργασίας συστάθηκε κατόπιν απόφασης της Δ.Ε. (Διοικούσας Επιτροπής). του τμήματος Κεντρικής Μακεδονίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος Τ.Ε.Ε. με αριθμό απόφασης 200 18/7/2006 και με τα κάτωθι μέλη.

1. Βάκαλος Ανδρέας Α.Μ. , Α.Μ. Τ.Ε.Ε. 91012
2. Γκεντσιδης Απόστολος Α.Μ. , Α.Μ. Τ.Ε.Ε. 92181
3. Μπλιάφα Λιάνα Α.Μ. , Α.Μ. Τ.Ε.Ε. 98153
4. Νησιούδη Αναστασία Α.Μ. , Α.Μ. Τ.Ε.Ε. 87790
5. Σίγκα Αθηνά Α.Μ. , Α.Μ. Τ.Ε.Ε. 93243

Το θέμα της μελέτης είναι:

<<Υπαίθριοι δημόσιοι χώροι στον κεντρικό αστικό ιστό της πόλης των Σερρών>>. Προτάσεις για την ανάδειξη και διασφάλιση τους. Κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου και περπατητικών διαδρομών.

Και ειδικότερα: Ιστορική αναδρομή, φωτογραφική και σχεδιαστική αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης, αναγνώριση και κατηγοριοποίηση των προβλημάτων με βάση τη φύτευση πρασίνου, την κατάληψη υπαίθριου κοινόχρηστου χώρου από τον κινητό εξοπλισμό (τραπεζοκαθίσματα) των κέντρων διασκέδασης, την πρόσβαση σε Α.Μ.Ε.Α., τον τεχνητό φωτισμό και τα διαφημιστικά πανό. Γενική πρόταση λειτουργικής και αισθητικής αναβάθμισης υπαίθριου και αστικού χώρου.

Η χρονική διάρκεια της επιτροπής ορίστηκε σε δύο μήνες με ημερομηνία έναρξης την 1^η Οκτωβρίου.

Η μεθοδολογία που ακολούθησε η παρούσα ομάδα εργασίας ήταν να προηγηθεί αναλυτική έρευνα πεδίου η οποία ανέδειξε και τα προβλήματα και να ακολουθήσει φωτογραφική αποτύπωση και απεικόνιση σε χάρτες. Στη συνέχεια με βάση την ελληνική και τη διεθνή βιβλιογραφία και τα κριτήρια από την επιστημονική εμπειρία άλλων πόλεων, προέκυψαν οι άξονες της σχεδιαστικής πρότασης οι οποίοι σε συνδυασμό με την ανάγνωση των χαρτών έδωσαν το τελικό αποτέλεσμα που παρουσιάζεται παρακάτω.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μια πόλη δύο διαδρομές. Ο δημόσιος αστικός χώρος είναι ένα σύστημα δομής της πόλης με τις πλατείες, τους δρόμους για τα αυτοκίνητα και τους πεζούς, τους ελεύθερους χώρους και τα αστικά της κενά, με τις χρήσεις γης και το πράσινο. Το κέντρο της πόλης των Σερρών και τα προβλήματα του, που εντοπίζονται κυρίως στον κατακερματισμό, τη διάσπαση και την υποβάθμιση των χώρων αυτών. Προτάσεις για παρεμβάσεις και την αισθητική αναβάθμιση τους με ανάδειξη των ιστορικών αξόνων και των τοπόσημων και ενοποίηση των διάσπαρτων ελεύθερων χώρων. Να δημιουργηθούν νέες αστικές μνήμες παράλληλα με διαδραστικούς αστικούς εξοπλισμούς με μόνιμες και εφήμερες κατασκευές. Να γίνει επαναπροσδιορισμός του δημόσιου χώρου μέσα από την συνεχή μεταβλητότητα του. Μια ελληνική επαρχιακή πόλη μπροστά στις προκλήσεις της αρχιτεκτονικής του 21^{ου} αιώνα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ
2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ
3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ
4. ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
5. ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους συνέβαλαν στην προσπάθεια αυτή και μας βοήθησαν με κάθε τρόπο, το σύλλογο αρχιτεκτόνων Ν. Σερρών που πρότεινε την παρούσα ομάδα εργασίας, την Νομαρχιακή επιτροπή του Τ.Ε.Ε. που την εισηγήθηκε και τη Δ.Ε. του τμήματος κεντρικής Μακεδονίας του Τ.Ε.Ε. που την ενέκρινε και την χρηματοδότησε.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Διαπίστωση πολλών, ειδικών και μη, είναι ότι η άναρχη, έντονη και απρογραμματίστη οικιστική ανάπτυξη που σημειώθηκε μεταπολεμικά στην Ελλάδα, είναι η βασική αιτία για τα πολεοδομικά χαρακτηριστικά των ελληνικών πόλεων, συμπεριλαμβανομένης και της πόλης των Σερρών.

Η Σέρρες, αν και εμφανίζεται κατά τους ιστορικούς χρόνους ως οργανωμένο οικιστικό σύνολο, κατέληξε να παρουσιάζει σήμερα, μια ίσως σχηματική, αλλά κυρίως χωρίς σχέδιο, αλλαγή του αστικού της τοπίου, με κύρια χαρακτηριστικά την αλλοίωση του χαρακτήρα της και επιτακτική ανάγκη άμεσης επέμβασης και επίλυσης των καίριων πολεοδομικών προβλημάτων, που αντιμετωπίζει η πλειονότητα των ελληνικών πόλεων. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, η έντονη πληθυσμιακή αύξηση και η σχεδόν παντελής απουσία σχεδίων εκσυγχρονισμού της, οδήγησε σταδιακά στην υψηλή δόμηση της περιφέρειας της, γεγονός που επιδεινώνει την ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Την τελευταία δεκαετία, αναπτύσσεται γύρω από την εξέλιξη των νεοελληνικών πόλεων ένας ευρύτατος διάλογος, τόσο ανάμεσα στους επιστημονικούς φορείς, όπως το Τ.Ε.Ε., τους συλλόγους αρχιτεκτόνων και την ακαδημαϊκή κοινότητα, όσο και την Πολιτεία και τους φορείς της τοπικής Αυτοδιοίκησης, με στόχο την λήψη μέτρων που θα παρέχουν πραγματικές λύσεις στα προβλήματα της ποιότητας ζωής των αστικών κέντρων και θα συμβάλουν στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Αντικείμενο της παρούσης ομάδας εργασίας είναι να επεξεργαστεί όλα τα στοιχεία των μέχρι τώρα εκπονηθείσων μελετών για την πόλη των Σερρών και ειδικότερα για το κέντρο της, να καταγράψει τα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο δημόσιος αστικός χώρος και τέλος, να προτείνει τρόπους και μεθόδους εξυγίανσης του. Με τον τρόπο αυτό συμβάλλει στην αναβάθμιση του κέντρου της πόλης, προτείνοντας καινοτόμες ιδέες, ικανές να δώσουν λύσεις που θα δημιουργήσουν μια άλλη ματιά αντιμετώπισης των προβλημάτων και θα στοχεύσουν γενικότερα, στην ποιοτική αναβάθμιση του δομημένου χώρου και της ποιότητας ζωής.

Στόχος της ομάδας εργασίας είναι να αξιοποιήσει τις σύγχρονες απόψεις για την πολεοδομία, που παρεμβαίνει σε πολεοδομικά σύνολα, την οπτική γωνία περισσότερο της "αρχιτεκτονικής της πόλης" και όχι αυτή που θέλει την πολεοδομία να δρα με κύριο

στόχο την καλύτερη χωροθέτηση των λειτουργιών ή την αναδιάταξη των δικτύων. Η μεθοδολογία αυτή συνεπάγεται ισχυρότερη ανάμειξη των μεθόδων του αρχιτεκτονικού αστικού σχεδιασμού και αποκαλύπτει έναν νέο χώρο για παρεμβάσεις που έχουν περισσότερο σύνθετους στόχους, όπως η αισθητική αναβάθμιση, η ιστορικότητα των χειρισμών, η δημιουργία ενός συστήματος αντιληπτικής οργάνωσης της πόλης κ.α.

Κατά συνέπεια, οι στόχοι της ομάδας εργασίας κινούνται σε δύο επίπεδα :

A) Καταγραφή των προβλημάτων της υφιστάμενης κατάστασης των αστικών δημόσιων χώρων του κέντρου της πόλης των Σερρών.

B) Μία πρόταση συνολικού αστικού – αρχιτεκτονικού σχεδιασμού στο σύνολο του κέντρου της πόλης που περιλαμβάνει τις ακόλουθες επιμέρους ενότητες:

β1) την αξιοποίηση και τον επανασχεδιασμό των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων του κέντρου (πράσινο, αναψυχή, άθληση κ.λ.π.)

β2) Τη γενική αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος (επεμβάσεις σε κτίρια, βελτίωση του αστικού εξοπλισμού δημοσίων χώρων, δημιουργία δικτύου υποδομών κ.λ.π.) μέσω πιλοτικών αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων που θα αποτελέσουν οδηγό για την ευρύτερη αναβάθμιση του αστικού ιστού.

β3) Την αναδιοργάνωση και ιεράρχηση των δικτύων κυκλοφορίας, όπως του πλέγματος των πεζοδρόμων, μέσω του οποίου επιχειρείται η ανάδειξη τμημάτων του σημερινού εμπορικού και διοικητικού κέντρου. Οι πεζοδρομήσεις σχεδιάζονται έτσι, ώστε να αποτελούν τις «οδούς» περιβαλλοντικής αναφοράς, ιδιαίτερα σε σχέση με το ευρύτερο φυσικό τοπίο της περιοχής, αλλά και τα σημεία ανάπτυξης των κοινωνικών επαφών και σύνδεσης του κέντρου, με άλλες αξιόλογες περιοχές της πόλης(κυρίως μέσω των σύγχρονων τεχνολογιών).

β4) Αναδιοργάνωση και ιεράρχηση των δικτύων ενέργειας, απορροής, αποκομιδής, τηλεπικοινωνιών κλπ. με κριτήριο την εξυπηρέτηση των νέων χρήσεων, την κάλυψη των μελλοντικών αναγκών σε σημαντικό εύρος χρόνου αλλά, κυρίως την περιβαλλοντική και αισθητική αναβάθμιση του αστικού ιστού, παρόντος και μελλοντικού.

β5)Σχεδιασμός τοπίου - αστικών υπαιθρίων χώρων. Μέσω της ανάλυσης του τοπίου της πόλης και εξετάζοντας ειδικές περιοχές ενδιαφέροντος εντός του αστικού ιστού (π.χ. πλατείες, διαμορφώσεις πρασίνου κ.λ.π.), προτείνονται λύσεις που θα αναδείξουν το φυσικό περιβάλλον και κατά συνέπεια, θα βελτιώσουν την ποιότητα ζωής στο αστικό συγκρότημα.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η Σέρρες είναι κτισμένη στους Ν.Δ. πρόποδες του Μενοίκιου όρους, στην πεδιάδα του Στρυμόνα. Η πρώτη φορά εμφανίζεται στην ιστορία η πόλη των Σερρών, χρονολογείται στην αρχή του 5ου αιώνα π.χ. από τον Ηρόδοτο με το όνομα «Σίρις της Παιονίας», ο οποίος ονομάζει τους κατοίκους της Σιροπαίονες. Αργότερα τη μνημονεύει ο Θεόπομπος ως Σίρρα, ενώ μεταγενέστερα, ο Ρωμαίος Τίτος Λίβιος την αποκαλεί Sira (Σίραι στον πληθυντικό). Τέλος, ο Στέφανος Βυζάντιος γράφει ότι: «έστι και Σίρις εν Παιονία ης το εθνικόν από της γενικής Σιροπαίονες». Η αρχαιότερη επιγραφή που διασώζει τη γραφή «Σιρραιών πόλις», είναι Ρωμαϊκής εποχής και βρίσκεται στο αρχαιολογικό μουσείο Σερρών. Αρχαιολογικά ευρήματα, από την πρώτη ιστορική εποχή των Σερρών, διασώθηκαν ελάχιστα. Πλουσιότερα είναι τα ευρήματα της ρωμαϊκής εποχής, τα οποία μαζί με τα ελάχιστα βυζαντινά κείμενα που διασώζονται έως σήμερα, μαρτυρούν τη σημασία της πόλης ως Ακρόπολης του Μεσαιωνικού Ελληνισμού.

Κατά τον 5ο αιώνα μ.Χ., η Σέρρες αναφέρεται σαν έδρα επισκοπής και τον 6ο αιώνα είναι μία από τις σπουδαιότερες πόλεις της 7ης επαρχίας του Βυζαντινού κράτους. Από τον 8ο αιώνα, ο ρόλος των Σερρών στην Ελληνική Ιστορία γίνεται πρωταγωνιστικός και η πόλη θεωρείται η πιο σημαντική ανάμεσα στο Νέστο και το Στρυμόνα. Οι βυζαντινοί συγγραφείς την αποκαλούν: «Μέγα και θαυμαστόν άστυ», «ισχυράν», «αναγκαίαν», «καλήν», «πλούσιαν», «μεγίστην», «αρίστην», «μητρόπολιν» ...

Κατά το μεσαίωνα έπαθε πολλές καταστροφές, μερικές από τις οποίες ήταν ολοκληρωτικές και σκλαβώθηκε αρκετές φορές. Υπήρξε από τις πρώτες πόλεις της Μακεδονίας που κατέλαβαν οι Φράγκοι στα τέλη του 1204, υπό τις διαταγές του Βασιλιά Βονιφάτιο Μομφερατικό. Το 1205, ο τσάρος των Βουλγάρων Ιωάννης Α' κυρίευσε τη Σέρρες, αιχμαλώτισε τη φράγκικη φρουρά, αποκεφάλισε τους αξιωματικούς της και κατάστρεψε συθέμελα την πόλη. Το 1221 περιήλθε στο δεσπότη της Ηπείρου Θεόδωρο, ενώ δέκα χρόνια αργότερα, το 1230, ο Βούλγαρος τσάρος Ιωάννης Β' αιχμαλώτισε το Θεόδωρο και την κατέλαβε. Το 1245, ο Βούλγαρος φρούραρχος Δραγωγτάς παρέδωσε την πόλη χωρίς μάχη στον αυτοκράτορα της Νίκαιας Ιωάννη Βατατζή. Το 1282 οι Σέρρες τελούν υπό την εξουσία των Παλαιολόγων, κάποιοι από τους οποίους, όπως ο Ανδρόνικος Παλαιολόγος και ο εγγονός του Ανδρόνικος, έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την πόλη. Με το θάνατο του Ανδρόνικου Παλαιολόγου, το 1345, κατέλαβε τα Σέρρας ο κράλης της Σερβίας, Στέφανος Ντούσαν. Απομεινάρι της σέρβικης κατοχής

είναι ο μεγάλος πύργος της Ακρόπολης, γνωστός ως πύργος του Ορέστη. Το σερβικό κρατίδιο των Σερρών διαλύθηκε μετά την ήττα των Σέρβων από τους Τούρκους στο Τζερνομιανό το 1371 και η πόλη περιήλθε στο Βασίλειο της Θεσσαλονίκης Μανουήλ Β', μα δεν έμεινε σε ελληνικά χέρια για πολύ καιρό. Παραδόθηκε στους Τούρκους το 1373, δηλαδή 80 χρόνια πριν από την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Λίγο αργότερα όμως, φαίνεται πως ξαναπέρασε στο Μανουήλ, για να περιέλθει οριστικά στους Τούρκους το 1383 και να μείνει σκλαβωμένη επί 530 χρόνια.

Η συνθηκολόγηση έγινε υπό τρεις βασικούς όρους:

1. της μη στρατολόγησης των χριστιανών
2. της μη μετατροπής των εκκλησιών σε τζάμια και
- 3 . της εκτός των τειχών εγκατάστασης των κατακτητών.

Τότε δημιουργείται η «Πολιτεία των Σερρών», με την οποία διατηρούνται οι παραδόσεις και συνεχίζεται ο βυζαντινός ρυθμός ζωής. Με τη Σερβοβουλγαρική και Ελληνοβουλγαρική συμφωνία του 1912, ελευθερώνεται η Μακεδονία από τους Τούρκους, αλλά η διαμάχη συνεχίζεται για να κορυφωθεί με την πυρπόληση των Σερρών από τους Βούλγαρους το 1913. Από τους 6.000 κατοίκους οι 4.050 θανατώθηκαν, ενώ 1.000 καταστήματα κάηκαν. Την επόμενη μέρα στην καμένη πόλη μπήκε ο Ελληνικός στρατός.

Η μορφή της πόλης κατά τις βασικότερες ιστορικές της φάσεις.

Η βυζαντινή πόλη των Σερρών: Η πόλη προς το τέλος του 14ου αι. παρουσιάζει ένα οχυρωμένο οικιστικό σύνολο, μια και είναι εκτεθειμένη σε συνεχείς επιδρομές αλλοφύλων από το εσωτερικό της βαλκανικής, που κατέρχονται την κοιλάδα του Στρυμόνα για να βρουν διέξοδο προς το Αιγαίο Πέλαγος. Η γεωγραφική τοποθεσία της, στις δυτικές κλιτείες του όρους Μενοίκιου και η φυσική έξαρση της Ακρόπολης στο βορειοδυτικό τμήμα της, προστατεύουν από το βορρά με επάρκεια την σχεδόν ορθογωνικού σχήματος μεσαιωνική πόλη. Παράλληλα, τα ενδιάμεσα τείχη χωρίζουν τον οικισμό σε τρία διακεκριμένα τμήματα. Με βάση τη γενική γνώση των πόλεων της εποχής, υποθέτουμε ότι:

- 1) Στο άνω τμήμα της ακρόπολης πιθανόν να κατοικούσαν αξιωματικοί - αξιωματούχοι και ίσως και διοικητικοί υπάλληλοι.
- 2) Το εκτεταμένο γειτονικό βορειοδυτικό τμήμα της ακρόπολης λόγω θέας, προσανατολισμού και ασφάλειας πιθανόν να χρησίμευε για περιοχή κατοικίας της

ανώτερης τάξης των μεγάλων γαιοκτημόνων.

3)Τέλος το τρίτο τμήμα, το μεγαλύτερο της πόλης αποτελούσε το εμπορικό κέντρο του οικισμού, ζώνη εκκλησιών και περιοχή κατοικίας των κατώτερων τάξεων και των συντεχνιών. Το τμήμα αυτό διασχίζεται στο μέσον σχεδόν με κατεύθυνση από τη δύση προς την ανατολή, δηλαδή προς τη Βασιλεύουσα Κωνσταντινούπολη, κατά την παλιά βυζαντινή παράδοση, από τον «Βασιλικό δρόμο» (μέση οδό) που μάλλον θα αποτελούσε και τον κύριο οδικό άξονα, επάνω στον οποίο αρθρώνονταν οι βασικές λειτουργίες της πόλης.

Ο κεντρικός αυτός δρόμος (μέση οδός) περνά νότια μπροστά από την τότε Μητρόπολη (εκκλησία Αγίων Θεοδώρων) και συνεχίζει ως την ανατολική έξοδο, όπου βρίσκεται η βασιλική πύλη. Κατά μήκος αυτής της μέσης οδού και εκατέρωθεν πρέπει να υπήρχε μια ζώνη εκκλησιών, μόνων κ.τ.λ. με χώρους πιο ανοικτούς και πράσινους. Αντίθετα η οικιστική διάταξη κοντά στα τείχη πρέπει να γινόταν ορθογωνική, αμυντική και συνεκτική κατά το μεσαιωνικό πρότυπο.

Η πόλη κατά 17^ο - 19ο αι.: Οι Σέρρες διατηρούν ακόμη αρκετά από τα χαρακτηριστικά που εντόπισε ο Εβλιγιά κατά τα μέσα του 17ου αι.. Οι δρόμοι είναι λιθόστρωτοι, στενοί, εκτός από λίγους κεντρικούς, με ακάλυπτο αυλάκι στη μέση για την απορροή κάθε είδους υδάτων (βρόχινα, ακάθαρτα των κατοικιών κτλ.). Τα διώροφα κτίρια καλύπτουν μεγαλύτερη έκταση με τις προεξοχές στο δρόμο (σαχνισιά), θυμίζοντας έντονα βυζαντινά πρότυπα κατοικίας. Τα κτίρια της αγοράς είναι κτισμένα με το συνεχές σύστημα δόμησης, που παρέχει μεν καλύτερη εκμετάλλευση του χώρου, αλλά δημιουργεί προβλήματα σε εκδήλωση πυρκαγιών. Η αγορά χωρίζεται σε υποπεριοχές ανάλογα με τα προσφερόμενα είδη, ενώ ο οικονομικός χαρακτήρας του οικισμού παραπέμπει στην «πόλη-παζάρι».

Διακρίνεται η διαρκής αγορά, συνήθως στεγασμένη με κατασκευές, η εβδομαδιαία (κάθε Τρίτη) και η έκτακτη αυτή των εμποροπανηγύρεων. Μερικές από τις μόνιμες αγορές ήταν το Ατ-Παζάρ (ζωαγορά), το Γιοργαντζισλάρ (εργαστήριο παπλωμαμάτων), το Ουζούμ Παζάρ (αγορά σταφυλιών), τα Ταμπά Χανέ (βυρσοδεψεία κ.τ.λ.). Το Μπεζεστένι (κλειστή θολωτή αγορά), χτισμένο σε οικόπεδο 1289 τ.μ. είναι κτίσμα μικτής κατασκευής, λιθόκτιστο και πλινθόκτιστο, κατασκευασμένο περί το 1385 μαζί με το Εσκή Τζαμί. Κατά τις συνήθειες των οθωμανών από τις προσόδους του Μπεζεστενίου συντηρούνταν το απέναντι τζαμί, ένας μεντρεσές, σχολείο κ.τ.λ., δηλ. τα θρησκευτικά, τα εκπαιδευτικά και τα φιλανθρωπικά ιδρύματα. Το Μπεζεστένι μαζί με το Εσκή τζαμί αποτελούσαν ως τις αρχές του 20ου αι. τον πυρήνα της κεντρικής αγοράς (Ορτά

τσαρσί). Γύρω χωροθετούνται οι διάφορες άλλες αγορές (παζάρια) κατά είδος, όπως η αγορά βάμβακος (Μπαμπούκ παζάρ), η αγορά δημητριακών (Τερεκέ παζάρ) και δίπλα σ' αυτή η μακρά αγορά (Ουζούν τσαρσί).

Η πολεοδομική οργάνωση της πόλης προ της πυρκαγιάς του 1849: Η εικόνα φαίνεται να μη διαφέρει ριζικά από αυτή που δημιουργήθηκε μετά τους χρόνους της κατάκτησης (σ.σ. θεωρούμε βέβαια ότι απαιτείται μια πληρέστερη ιστορική διερεύνηση για απόλυτη τεκμηρίωση). Οι Οθωμανοί, κατά την παραμονή τους, δεν έθιξαν το θρησκευτικό και διοικητικό κέντρο των Χριστιανών (σημ. περιοχή άξονα οδού Ίωνος Δραγούμη και της Μητρόπολης) που ήταν περιοχή πυκνού χριστιανικού πληθυσμού με πολλές εκκλησίες. Προτίμησαν την ομαλή βουνοπλαγιά στο νότιο τμήμα εκτός των τειχών της βυζαντινής πόλης, όπου και οικοδομούν τα κυριότερα κτίσματα, δηλαδή τα τζάμια: Αχμέτ Πασά και Τσιντσιρλί Τζαμί και το Μπεζεστένι. Με την πάροδο του χρόνου, ο ιστός της βυζαντινής πόλης υποδέχεται νέα οθωμανικά κοινωνικά στρώματα, χαμηλού μάλλον οικονομικού επιπέδου, ενώ με την παράλληλη πύκνωση του χριστιανικού πληθυσμού αρχίζει να μεταβάλλεται στους αιώνες που ακολουθούν, αργά αλλά σταθερά, σε ένα πυκνοδομημένο ιστό ανατολίτικης πόλης (δηλ. οικοδομικές νησίδες ακανόνιστες με αδιέξοδα και στενούς δαιδαλώδεις δρόμους).

Πυρκαγιά 1849: Βρισκόμαστε στην περίοδο των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων μετά το 1839 που το βασικό σκεπτικό τους αφορά στην ισοπολιτεία χριστιανών και μουσουλμάνων. Ειδικότερα μεταξύ 1846-49 διατυπώνονται μια εκσυγχρονιστική πολεοδομική νομοθεσία που αφορά κυρίως ευθυγραμμίσεις δρόμων, διανοίξεις αδιεξόδων, επιβολή οικοδομικών γραμμών και έλεγχο των κατασκευές σχετικά με εύφλεκτα υλικά. Το γενικό πλαίσιο είναι θετικό για μια νέα πολεοδομική επέμβαση. Έτσι στα 1849, ενώ καταστρέφεται από πυρκαγιά ο κεντρικός χώρος της αγοράς (Βαρόσι), σχετικά σύντομα προωθείται η αποκατάσταση του.

Η πόλη μετά την πυρκαγιά: Στη μελέτη του Ν. Νικολάου για την πυρκαγιά του 1849, δημοσιεύεται σχέδιο της αγοράς όπου εμφανίζει τα σημεία επεμβάσεων (π.χ. ευθυγραμμίσεις κ.τ.λ.) στον οργανικό ιστό. Από το σημείωμα του καθηγητή Π.Κ. Ενεπεκίδη, για την αγορά των Σερρών στα 1886, προκύπτει ότι αυτή είχε βρει το ρυθμό της· έτσι υπήρχαν τρία παζάρια:

- 1) Η παλιά τουρκική αγορά, το παζάρι του Σουλτάνου όπου είχαν μαγαζιά κυρίως Τούρκοι (Μάλλον γύρω από το Μπεζεστένι)
- 2) Το μικρό Ελληνικό -Βουλγαρικό παζάρι κτισμένο από πέτρα και
- 3) Το Θεσσαλονικικό μπεζεστένι που κατασκευάστηκε από ενιαίο συμπαγές ξύλινο

οικοδόμημα χωρισμένο σε 120 μαγαζιά (εμβαδόν περίπου 50 τ.μ. το καθένα) με άνετους λιθόστρωτους δρόμους και πολλές δεξαμενές νερού και βρύσες.

Γενικότερα, η στασιμότητα του εμπορίου στην Ευρώπη και η άθλια κατάσταση της Τούρκικης οικονομίας κατά τα τέλη του 19ο αι. δείχνουν την παρακμή της οικονομικής δράσης των Σερρών, μιας «πόλης – πρακτορείο», που διοχετεύει επί δεκαετίες τα εμπορικά προϊόντα στην ενδοχώρα.

Το ιστορικό κέντρο της πόλης καταστράφηκε (για δεύτερη φορά μετά το 1849) από τους Βουλγάρους με εμπρησμό στις 28 και 29 Ιουνίου του 1913. Καταστράφηκε σε έκταση 54 εκταρίων που περιελάμβανε την παλαιά βυζαντινή πόλη και τις νεότερες επεκτάσεις της από τις εμπορικές συνοικίες. Κήκαν 4.500 κατοικίες (επί συνόλου 6.000) και 100 περίπου καταστήματα ενώ καταμετρήθηκαν 15.000 άστεγοι. Ο επανασχεδιασμός της πόλης περιλάμβανε τρεις φάσεις (1913,1914 και 1920) και εμείς θα σχολιάσουμε την τρίτη που είναι η πιο καθοριστική.

Το σχέδιο πόλης του 1920, που υπογράφει ο αρχιτέκτονας Ν. Τσακίρης, αναπτύσσει ένα ομαλό γεωμετρικό οδικό δίκτυο προσαρμοσμένο στο ανάγλυφο του εδάφους. Οι κεντρικές λειτουργίες χωροθετούνται σε μια κύρια αρτηρία στο δυτικό τμήμα της πόλης, μήκους περίπου 450 μέτρων και πλάτους 20 μέτρων με κατεύθυνση ανατολή-δύση. Το εμπόριο εξακολουθεί να συγκεντρώνεται στην περιοχή του Μπεζεστενίου και του παλαιού Εσκι-Τζαμί. Καθιερώνεται ένα πρότυπο οικοδόμησης των καταστημάτων που έχει μεγάλη συγγένεια σύνθεσης με τα σχέδια των παραδοσιακών αγορών της Θεσσαλονίκης (π.χ. περιοχές αγοράς Βλάχη, Άθωνος και Μπεζεστενίου).

Σε συνέχεια με την αγορά δημιουργείται η κεντρική πλατεία του οικισμού, όπου γύρω της χωροθετούνται το δημαρχείο, δύο κτίρια δημοσίων υπηρεσιών, ένα ξενοδοχείο και το υπάρχον Μπεζεστένι. Δημιουργείται επίσης μια δεύτερη πλατεία, 150-200 μέτρα ανατολικότερα, ως κέντρο αναψυχής και εκπαίδευσης (θέατρο και λύκειο) και συνδέεται, με μια ακτινική αρτηρία, με τον αναδασωμένο λόφο λίγο βορειότερα προς την Ακρόπολη. Βυζαντινές εκκλησίες που διασώθηκαν εντάσσονται σε νέα οικοδομικά τετράγωνα, ενώ σε μια καμπύλη ζώνη βορειότερα του κέντρου χωροθετούνται γραμμικά τέσσερις μεγάλοι χώροι διδαστηρίων. Όλοι σχεδόν οι δρόμοι δεντροφυτεύονται, τα οικόπεδα αποκτούν υποχρεωτικά προκήπια και η συνέχεια του πράσινου δίνει στις Σέρρες την άποψη μιας σύγχρονης κηπούπολης.

Ο Α. Παπαναστασίου στις 18-5-1920 κατέθεσε το σχέδιο και αυτό ψηφίστηκε στη βουλή

(νόμος 2517/21.9.1920,ΦΕΚ 231/9.10.1920). Κατά τη διάρκεια του επόμενου χρόνου, ξεκίνησε η υλοποίηση του σχεδίου, αρχίζοντας από τα νότια όρια της περιοχής που είχε καεί. Συγχρόνως καθαρίστηκε η περιοχή από τα ερείπια, διανοίχθηκαν και διαστρώθηκαν οι σημαντικότερες αρτηρίες, καλύφθηκε με υπόνομο το ρέμα (Κλοπότιτσα) και γενικότερα προετοιμάστηκε το έδαφος για ανοικοδόμηση. Τέλος εκδόθηκε ο γενικός οικοδομικός κανονισμός των Σερρών κατά το πρότυπο της Θεσσαλονίκης. Η τοπική κοινωνία αλλά και το κράτος στις αρχές του 20ου αι. έδειξαν μια αξιοζήλευτη αποφασιστικότητα να εκσυγχρονίσουν τον αστικό χώρο των Σερρών.

3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ

Στις Σέρρες έχουμε, με μια πρώτη τουλάχιστον ανάγνωση, τρεις ιστορικούς χώρους που διασώζονται άλλοτε καλύτερα και άλλοτε λιγότερο μέσα στον πολεοδομικό ιστό της. Αυτοί οι χώροι, με τη ραγδαία και άναρχη πολεοδομική εξέλιξη της πόλης, περιέπεσαν σε μια ουδετερότητα, έχασαν την ιδεολογική σήμανση τους και λόγω των φθαρτών και πολλές φορές ευτελών υλικών κατασκευής τους, χάθηκαν μέσα στην ανώνυμη μεταπολεμική κτισμένη μάζα. Μια επέμβαση που θέλει να ακολουθεί τις σύγχρονες τάσεις και με σεβασμό στην ιστορική διάσταση της πόλης θα πρέπει να τείνει στον επανακαθορισμό αυτών των ιστορικών χώρων, με την απεμπλοκή των ιστορικών και σύγχρονων δομών του. Μόνο έτσι πιστεύουμε ότι αποκαθίσταται μερικώς η ιστορική ταυτότητα που ήδη έχει απολεσθεί.

Ειδικότερα θα εντοπίζαμε τα ακόλουθα:

Α) Ο βυζαντινός ιστορικός χώρος, η ιστορική αυτή διαδρομή σχεδόν ταυτίζεται με τη σημερινή οδό Ίωνος Δραγούμη και την Εμμ. Παπά δηλαδή μια διαδρομή από ανατολικά προς δυτικά.

Β) Ο όψιμος οθωμανικός ιστορικός χώρος, ένα σημαντικό τμήμα του σχηματικά χωροθετείται στο τρίγωνο που αποτελούν τα διακεκριμένα διασωθέντα οθωμανικά μνημεία: Μπεζεστένι, Αχμέτ πασά τζαμί και Τζιντζερλί τζαμί.

Γ) Ο νεότερος κεντρικός ιστορικός χώρος του 1920 τείνει να ταυτιστεί με τον οθωμανικό τουλάχιστον στο τμήμα της εμπορικής αγοράς. Έτσι ο πυρήνας του, σε θεωρητικό επίπεδο, είναι πάλι η περιοχή Μπεζεστενίου, όπου επεκτείνονται ανατολικά οι μικρές αγορές (μπαζάρ), ενώ γκρεμίζεται το Εσκή τζαμί. Γύρω από την περιοχή αναπτύσσονται οι κύριες περιοχές εμπορίου στο κέντρο της πόλης και σε επίπεδο χάραξης οδών διανοίγεται νέα διαμπερής αρτηρία με κατεύθυνση Θεσ/νίκη-Δράμας και ενοποιούνται οι οδοί Βενιζέλου -Εθν. Αντίστασης και Βενιζέλου -Ερμού - Μεγ. Αλεξάνδρου που αποτελούν και έναν από τους δύο εμπορικούς άξονες του οικισμού. Παράλληλα, δημιουργείται ένας νέος άξονας από το λόφο του Κουλά, την πλατεία Ελευθερίας και την οδό Μεραρχίας που καταλήγει στο σιδηροδρομικό σταθμό και διέρχεται μπροστά από τα βασικά διοικητικά κτίρια της πόλης.

Είναι προφανές ότι οι άξονες αυτοί λειτουργούν ως πόλος έλξης για τη συγκέντρωση

των κεντρικών λειτουργιών και εν μέρει ως αποτρεπτικοί για την ανάπτυξη περιοχών κατοικίας υψηλού-τουλάχιστον επιπέδου.

Οι συνθήκες βάσει των οποίων οικοδομήθηκαν οι Σέρρες μετά την καταστροφή του 1913 επέβαλαν τον καθορισμό εξαιρετικά μικρών οικοπέδων και πολύ μεγάλο ύψος κτιρίων στις κεντρικές περιοχές της πόλης (70,90,ή 100 τ.μ.), με αποτέλεσμα, όχι μόνο να είναι δυσανάλογα υψηλή η πυκνότητα στις περιοχές αυτές, αλλά να μην είναι πλέον δυνατή η εκμετάλλευσή τους και να παρατηρείται το φαινόμενο της εμφάνισης ολόκληρων οικοδομικών τετραγώνων στο κέντρο της πόλης με εσωτερικά οικόπεδα και ερείπια. Από την ανάλυση που έχει γίνει ως τώρα, γίνεται αντιληπτό ότι οι Σέρρες παρουσιάζουν ένα αρκετά ευρύ παραδοσιακό εμπορικό κέντρο που καταλαμβάνει μέρος του κεντρικού και σχεδόν όλο το βορειανατολικό τμήμα της πόλης. Η περιοχή πρέπει να ανοικοδομήθηκε έντονα κατά τη δεκαετία του 1970 (συνεχές οικοδομικό σύστημα και πολυώροφα κτίρια) για να ανταπεξέλθει στην αυξανόμενη ζήτηση, γι' αυτό και χαρακτηρίζεται από μεγάλη συγκέντρωση και πυκνότητα λειτουργιών, ιδιαίτερα στα ισόγεια και στους πρώτους ορόφους.

Πάντως, αξίζει να αναφερθεί ότι η ανοικοδόμηση συνεχίζεται ως σήμερα. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρουσία της κατοικίας είναι ιδιαίτερα αισθητή. Κύριος πόλος έλξης αποτέλεσε στην αρχή, η περιοχή του κέντρου, καθώς εκεί συγκεντρωνόταν οι εμπορικές και διοικητικές υπηρεσίες, και ιδιαίτερα στους υψηλούς ορόφους των κτιρίων. Σταδιακά άρχισαν να αναπτύσσονται οι υπόλοιπες γειτονίες, περιμετρικά του κέντρου, ως περιοχές αμιγούς κατοικίας, όταν πλέον οι απαιτήσεις κατοίκησης δεν μπορούσαν να ικανοποιηθούν από αυτό.

Στο κέντρο της πόλης, στο μεγαλύτερο τμήμα του, που χτίστηκε τις προηγούμενες δεκαετίες, κυριαρχούν, ως αποτέλεσμα των μεγάλων συντελεστών δομήσεως, συνεχή μέτωπα πολύ υψηλών κτιρίων, όπου κυριαρχούν τα εξαώροφα, ενώ σε πολλές περιπτώσεις φτάνουν έως και τους οκτώ ορόφους. Μορφολογικά τα κτίρια δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, ακολουθώντας το τυπικό μοντέλο της πολυκατοικίας αυτής της εποχής. Επίσης, πολύ λίγα είναι και τα αξιόλογα μέτωπα που περιλαμβάνουν κάποια από τα παλαιότερα, συνήθως διώροφα κτίρια, που μπορεί να παρεμβάλλονται μεταξύ των τεράστιων οικοδομικών όγκων που προαναφέρθηκαν. Αντίθετα, υπάρχουν αρκετά μεμονωμένα και αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια (π.χ. Νομαρχία, κτίριο Εθνικής Τράπεζας κλπ.) που συνήθως στεγάζουν σημαντικές κεντρικές λειτουργίες.

Πεζόδρομοι δεν υπάρχουν άλλοι, εκτός από τους διαμορφωμένους στο κέντρο της πόλης και συγκεκριμένα στην πλατεία Ελευθερίας. Η πεζοδρόμηση της πλατείας και των γύρο δρόμων αναβάθμισε την κεντρική περιοχή και βελτίωσε το επίπεδο εξυπηρέτησης των πεζών στο εμπορικό κέντρο. Σε πολλά σημεία της κεντρικής περιοχής, οι μικρές διατομές των πεζοδρομιών και τα εμπόδια στο κατάστρωμά τους, όπως ο εξοπλισμός καταστημάτων, τα περίπτερα και οι κάδοι απορριμμάτων, υποχρεώνουν τους πεζούς να περπατούν στο δρόμο, ακόμη και στις συλλεκτήρες οδούς με προφανή προβλήματα ασφάλειας, τόσο για τους ίδιους όσο και για τους οδηγούς. Τα προβλήματα αυτά τα καταγράφουμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο που ακολουθεί. Παράλληλα, στην κεντρική περιοχή της πόλης υπάρχουν μόνο ιδιόκτητοι χώροι στάθμευσης, εκτός οδού (γκαράζ μικρής χωρητικότητας) κάτι που δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα στο κυκλοφοριακό.

Οι αστικοί υπαίθριοι χώροι είναι ελάχιστοι. Σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές, τα ποσοστά αυτά είναι κατά πολύ χαμηλότερα του ελάχιστου αποδεκτού μέσου όρου, περίπου 10 τ.μ. ανά κάτοικο αστικά για ανάλογες πόλεις, και άλλα 10 τ.μ. περιاسτικά. Η δυνατότητα περιαστικών διαμορφώσεων που στις Σέρρες υπάρχει, δεν υπερκαλύπτει την σοβαρή έλλειψη αστικών υπαίθριων χώρων. Η υπάρχουσα κατάσταση διαμορφώνεται είτε με πολύ μικρές πλατείες είτε με κατά τόπους στοιχειώδεις διαμορφώσεις πρασίνου. Οι μεγαλύτεροι ελεύθεροι χώροι της πόλης βρίσκονται μέσα στο εμπορικό κέντρο (π.χ. πλατεία Ελευθερίας και πλατεία Ι.Κ.Α.) και κάποιοι άλλοι προς αξιοποίηση στη μεταβατική περιοχή μεταξύ αυτού και των περιοχών αμιγούς κατοικίας (π.χ. Ο.Τ. Δημοτικού γηπέδου, χώροι στρατοπέδων κλπ).

Κατά συνέπεια, ο αστικός δημόσιος χώρος είναι άνισα κατανομημένος, με σχεδόν παντελή απουσία στο δυτικό τμήμα της πόλης. Πουθενά δεν υπάρχει η αίσθηση κάποιας ενότητας ή συνέχειας και ολοκληρωμένου σχεδιασμού. Ακόμα και το μικρό τμήμα που παίζει το ρόλο του πάρκου πόλης είναι απομονωμένο και ξεκομμένο από άλλους ελεύθερους χώρους του κέντρου.

Έτσι με περισσή προσοχή πρέπει να εντοπιστούν όλοι οι ελεύθεροι χώροι, να συνενωθούν μικρότεροι ή εγκαταλειμμένοι σε πορείες, να δημιουργηθούν πεζοδιαδρομές, να ανασυνταχθούν μικροσπαταλημένες νησίδες, κόμβοι, ακάλυπτοι, να αποδεσμευτούν κατά το δυνατό χώροι που καταλαμβάνονται από ποικίλες δραστηριότητες και να διαμορφωθούν σε πραγματικές συνέχειες, που φαίνεται να υπήρχαν και προοδευτικά καταργήθηκαν, τόσο για την περιοχή του κέντρου όσο και δυτικά.

Επιτακτική συνεπώς καθίσταται η ανάγκη αναβάθμισης, αποκατάστασης και ουσιαστικής

διαμόρφωσης των υπαίθριων δημόσιων χώρων, η ανασύνταξη του οποίου, θα μπορούσε να αναδείξει την κρυμμένη του διάσταση. Η ομάδα εργασίας, κινούμενη προς αυτή την κατεύθυνση εξυγίανσης του δημόσιου χώρου, προτείνει την αντιμετώπιση του με μία κεντρική συνθετική ιδέα, στηριγμένη στη φυσιογνωμία και την ιδιαιτερότητα του τόπου, ώστε να ενοποιηθούν οι ήδη διασπασμένοι ελεύθεροι χώροι και παράλληλα να αποτραπεί η αποσπασματική προσπάθεια αναμόρφωσης του που συντελείτε σήμερα. Η δομή του δημόσιου χώρου που προτείνεται αφορά στη μορφή πλέγματος, η αναγνωσιμότητα του οποίου επιτυγχάνεται μέσω της κατάλληλης εγγραφής του δικτύου πεζοδρόμων και νέων διαμορφώσεων, με ισχυρές φυσικές, ιστορικές και πολιτισμικές αναφορές ως συστατικά στοιχεία των αρθρώσεων του.

4. ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Οι δημόσιοι χώροι, και ειδικότερα οι πλατείες μαζί με τους εμπορικούς δρόμους, θεωρήθηκαν το κέντρο της αστικής ζωής στην ιστορική εξέλιξη της πόλης. Σαν ορισμό μπορούμε να δώσουμε ότι ο αστικός δημόσιος χώρος αποτελεί το σημείο τομής ανάμεσα στα δίπολα ιδιωτικό- δημόσιο και συλλογικό- ατομικό και πρόκειται για μια σύνθεση πολυμορφικών και πολυπαραγοντικών στοιχείων που στοχεύουν στη δημιουργία ενός αρμονικού συνόλου- ισορροπίας. Ουσιαστικά στην λειτουργία της πόλης, οι χώροι αυτοί είναι τα κομβικά της σημεία.

Ιστορικά, και ειδικά στον ελλαδικό χώρο, με το ξεκίνημα του 19^{ου} αιώνα και τη βιομηχανική επανάσταση, η αστική τάξη, που έχει πάρει τη θέση της στην κοινωνική διαστρωμάτωση, χτίζει τις πόλεις της. Ο νεοκλασικισμός, τα μεγαλοπρεπή δημόσια κτίρια, η χάραξη βασικών οδικών αρτηριών, οι πλατείες, τα σχολεία, τα θέατρα, οι ελεύθεροι χώροι και τα πάρκα συνιστούν πλέον τα συστατικά στοιχεία μιας σύγχρονης και πιο ολοκληρωμένης προσέγγισης διαμόρφωσης του αστικού χωρικού συνόλου. Οι συνθήκες όμως διαβίωσης και ο τρόπος ζωής αλλάζει την εικόνα της πόλης ραγδαία εξαιτίας της τεχνολογικής ανάπτυξης. Η εμφάνιση και η αλματώδης αύξηση στη χρήση των αυτοκινήτων και η πληθυσμιακή έκρηξη επιβάλλουν νέες θεωρήσεις αυτής. Ειδικότερα για την διασφάλιση και την αύξηση του μεγέθους του δημόσιου αστικού χώρου, γίνονται κάποιες προσπάθειες, άλλες με επιτυχή αποτελέσματα και άλλες όχι. Οι δημόσιοι χώροι γενικότερα δέχονται επίθεση από τα ιδιωτικά συμφέροντα και πολλές φορές παύουν να λειτουργούν, κυρίως γιατί τα έντονα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα των κατοίκων δεν τους επιτρέπουν την πολυτέλεια του δημόσιου χώρου. Έτσι όταν αποκτιέται αργότερα οικονομική άνεση δεν αλλάζει στην συνείδηση του μέσου κατοίκου ότι ο ελεύθερος δημόσιος χώρος δεν είναι απλώς ένα άδειο οικόπεδο, αλλά παράγοντας βελτίωσης της κοινωνικής ζωής.

Έτσι και η Σέρρες, μετά την μεγάλη καταστροφή του 1913 και την πολεοδόμηση του 1920, περνά στην νεότερη φάση της Ιστορίας της. Στην περίπτωση, όμως των Σερρών και ειδικότερα του κέντρου του, σαν δημόσιος αστικός χώρος ουσιαστικά λειτουργεί μόνο η πλατεία Ελευθερίας, που ευτυχώς παραμένει ένας μεγάλος χώρος κοινωνικής συνάθροισης και συλλογικής δραστηριότητας. Ιδιαίτερα τις μέρες του χρόνου με αίθριο καιρό ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ για όλες τις ηλικίες και όλες τις ώρες. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι είναι απεγκλωβισμένη από αυτοκίνητα στις δύο της πλευρές, έχει αρκετό πράσινο, τόσο χαμηλό όσο και υψηλό και λιγότερο τσιμέντο. Βασικό της όμως

πρόβλημα, είναι η κακή ποιότητα στην επιφάνεια των πεζοδρομήσεων και η κυριαρχία των ιδιωτικών επιχειρήσεων σε βάρος του δημόσιου ελεύθερου χώρου, φαινόμενο που εντείνεται ιδιαίτερα στα σημεία που συγκεντρώνεται η νεολαία, μπροστά από κέντρα διασκέδασης και ψητοπωλεία και τείνει να μπλοκάρει τελείως την πρόσβαση των πολιτών. Άλλη σημαντική εικόνα αισθητικής ρύπανσης που δυστυχώς τα τελευταία χρόνια έχει γίνει «μόδα» είναι οι νάιλον τέντες και παραπετάσματα που κλείνουν τον χώρο μπροστά από τα μαγαζιά ή στο χώρο που τους έχει παραχωρηθεί στην πλατεία. Το αποτέλεσμα είναι τουλάχιστον θολό, πρόχειρο και ευτελές, συμβάλλοντας στην αισθητική ρύπανση, και αν και έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες για την αποκαθήλωση τους, δυστυχώς επανακάμψαν.

Όπως φαίνεται και στις φωτογραφίες που παραθέτουμε παρακάτω οι βασικοί άξονες που έχουμε επιλέξει και αφορούν τα προβλήματα του αστικού δημόσιου χώρου είναι οι εξής:

- A) κακοτεχνίες σε πεζοδρόμιο
- B) κακοτεχνίες σε δρόμους
- Γ) κατάληψη δημόσιου χώρου
- Δ) δείγματα σύγχρονης δημόσιας παρέμβασης
- E) πράσινο
- ΣΤ) αστικά κενά
- Z) φωτισμός
- H) κακές τοποθετήσεις στοιχείων
- Θ) τρόποι χρήσεις δημόσιου χώρου
- I) εικόνα ενδιαφερόντων κτιρίων
- ΙΑ) αισθητική ρύπανση

Πιστεύουμε πως οι φωτογραφίες δεν χρειάζονται ανάλυση και περαιτέρω εξηγήσεις. Όχι απλώς επειδή η εικόνα μιλάει από μόνη της, αλλά διότι όλοι οι κάτοικοι αυτής της πόλης βιώνουμε καθημερινά αυτές τις εικόνες. Κύριο πρόβλημα αποτελεί η κακή ποιότητα εφαρμογής και εκτέλεσης των δημόσιων έργων. Αυτό είναι βέβαια πρόβλημα που αντιμετωπίζεται σε όλη την Ελλάδα, αλλά στην πόλη μας έχει ενταθεί. Το πρόβλημα δεν είναι μόνο τα πεζοδρόμια, οι κακοτεχνίες, η αισθητική ρύπανση και τα άλλα που προαναφέρθηκαν. Είναι η νοοτροπία του πολίτη, κατοίκου ή επισκέπτη που μπορεί ασύδοτα να καταπατήσει ή να κακοποιήσει τον δημόσιο χώρο. Κι αυτός όμως, έχει μπροστά του μια δημοτική αρχή που όχι απλώς δεν παρεμβαίνει στην πράξη καταπάτησης, αλλά οι παρεμβάσεις της και ο ίδιος ο προγραμματισμός και ο σχεδιασμός της σαφώς δεν πληρεί στοιχειώδεις κανόνες. Η κυριαρχία του εγώ έναντι του εμείς, το προσωπικό μας κέρδος, ο ωχαδερφισμός, η ασυδοσία και η στοιχειώδη έλλειψη κοινωνικής ευθύνης έχουν υπερκεράσει την αισθητική, την ποιότητα και το ωραίο.

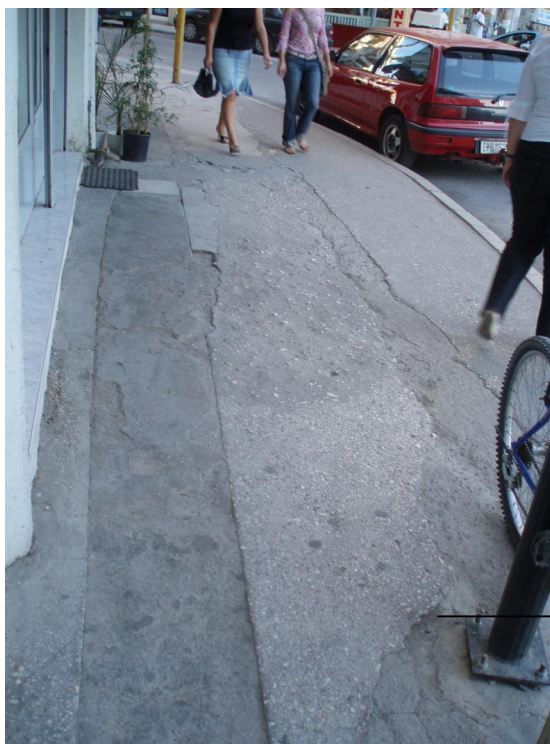
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΟΔΟΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ,
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ (Α01)

ΟΔΟΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ,
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ (Α02)

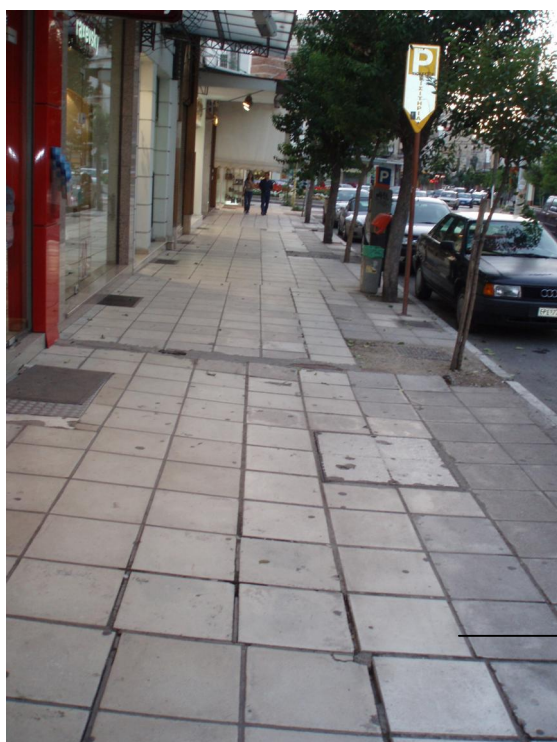
ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ ΟΔΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΕ
Γ.ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ -
ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ (Α03)

ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ ΟΔΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΕ
Γ.ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ -
ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ (Α04)

ΟΔΟΣ Λ.ΠΑΠΑΠΑΥΛΟΥ,
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ,
ΑΝΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑ ΠΛΑΚΩΝ
ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟΥ, ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΕ
ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ (Α05)

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ,
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ,
ΑΝΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑ ΠΛΑΚΩΝ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟΥ
(Α06)

ΟΔΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ,
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ,
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΣΕ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ
(Α07)

ΟΔΟΣ Λ.ΠΑΠΑΠΑΥΛΟΥ,
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ
ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ,
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΣΕ
ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ (Α08)

ΟΔΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ,
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΔΡΟΜΟ (B01)

ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ ΟΔΩΝ
ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΚΑΚΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΔΡΟΜΟ
(B02)

ΟΔΟΣ Π. ΤΣΑΛΔΑΡΗ,
ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ (Γ01)

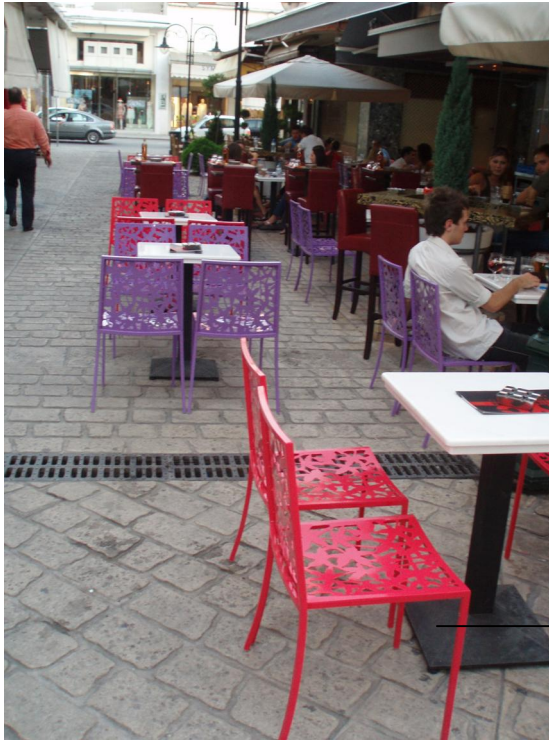
ΟΔΟΣ ΑΝΔΡ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ (Γ02)

ΟΔΟΣ ΧΡΥΣ. ΣΜΥΡΝΗΣ,
ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ
(Γ03)

ΟΔΟΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ,
ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ (Γ04)

ΟΔΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ ,
ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟΥ (Γ05)

ΟΔΟΣ ΑΝΔΡ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ,
ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟΥ (Γ06)

ΟΔΟΣ Π. ΜΕΛΑ,
ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (Δ01)

ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ ΟΔΩΝ Γ.
ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜ.
ΦΛΩΡΙΑ,
ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (Δ02)

ΟΔΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ,
ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (Δ03)

ΟΔΟΣ Γ.ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ,
ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ
(Δ04)

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ,
ΔΕΙΓΜΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (Δ05)

ΟΔΟΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑ ,
ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (Δ06)

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟ ,
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΟΝ
ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ (Ε01)

ΟΔΟΣ ΠΑΝ ΤΣΑΛΔΑΡΗ ,
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ
(Ε02)

ΟΔΟΣ ΔΗΜ. ΦΛΩΡΙΑ,
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ (Ε03)

ΟΔΟΣ ΔΙΟΝ. ΣΟΛΩΜΟΥ ,
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ
(Ε04)

ΟΔΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ,
ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΑ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ
(ΣΤ01)

ΟΔΟΣ Θ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ,
ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΑ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ (ΣΤ02)

ΟΔΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ,
ΦΩΤΙΣΤΙΚΟ ΣΩΜΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ
(Ζ01)

ΟΔΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ,
ΦΩΤΙΣΤΙΚΟ ΣΩΜΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ
(Ζ02)

ΟΔΟΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΚΑΚΕΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (Η01)

ΟΔΟΣ ΔΙΟΝ. ΣΟΛΟΜΟΥ ΚΑΙ Γ.
ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ,
ΚΑΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (Η02)

ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΗ ΟΔΩΝ
Δ.ΣΟΛΩΜΟΥ ΚΑΙ
Λ.ΠΑΠΑΠΑΥΛΟΥ,
ΚΑΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ
ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
(Η03)

ΟΔΟΣ Π. ΜΕΛΑ,
ΚΑΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ
ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ
ΧΩΡΟΥ(Η04)

ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ,
ΤΡΟΠΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΥΠΑΙΘΡΙΟΥ ΧΩΡΟΥ
(Θ01)

5. ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Ο δημόσιος αστικός χώρος αλλάζει αργά και σταθερά, ενίοτε γρήγορα, αλλά αντανakλά πολυδιάστατα όλη τη συγκρότηση της κοινωνίας, του τρόπου και της μεθόδου που αυτή αντιλαμβάνεται το δημόσιο εαυτό της. Ο δημόσιος χώρος και η αρχιτεκτονική του εξαρτώνται από πολλές παραμέτρους, κοινωνικές και ιστορικές, γεωγραφικές, πολιτικές και πολιτισμικές, τόσες πολλές και διαφορετικές που μια προσπάθεια ερμηνείας και ταξινόμησης δεν μπορεί παρά να εκφράσει τη ματιά ενός τόπου και μιας στιγμής και μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων αντίκρι σε ένα σύνολο συχνά δύσκολα ορατών διαφορών. Άλλωστε ο δημόσιος αστικός χώρος αντιδιαστέλλεται στον ιδιωτικό και εισάγει εκ των πραγμάτων στη συζήτηση για την αρχιτεκτονική του, την κοινωνική σύνθεση και τις δραστηριότητες του πληθυσμού του, που διαφέρουν δραστικά από την αρχαία Ελλάδα ως τη αστική πόλη του 20^{ου} αιώνα, δίνοντας κάθε φορά άλλο νόημα, άλλη μορφολογία και άλλο τύπο στην ιδιαίτερη αρχιτεκτονική του.

Αυτό που δεν κατάφεραν ούτε οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι αλλά ούτε και οι πρωτοπορίες του 20^{ου} αιώνα απείλησε να πετύχει η διάδοση των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του διαδικτύου. Η τηλεόραση έχει αμφισβητήσει πολύ έντονα τον παραδοσιακό ρόλο του ανοικτού δημόσιου χώρου της πόλης και τα τελευταία χρόνια το διαδίκτυο κυριαρχεί στον τρόπο ενημέρωσης ιδιαίτερα στις νεαρές ηλικίες. Ο τρόπος που προσλαμβάνουμε εικόνες για τις πόλεις του σήμερα προδιαγράφεται από την τέχνη του κινηματογράφου, τις εκπομπές στην τηλεόραση, τα τρισδιάστατα παιχνίδια του υπολογιστή και τα sites που επισκεπτόμαστε. Οι παραστάσεις μας από φυσικούς χώρους γίνονται αναλογικά ολοένα και λιγότερες από τις αντίστοιχες εικόνες που λαμβάνουμε από τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο, ενώ ταυτόχρονα η πρόσβαση σε εικονικούς χώρους συνεχώς ευκολότερη, ολοένα και πιο εντυπωσιακή ως αναπαράσταση ή ως υπέρβαση του πραγματικού. Ο δημόσιος αστικός χώρος βάλλεται από διαφορετικές πλευρές. Τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας αντιμάχονται τους δρόμους, τις πλατείες και τα πάρκα των πόλεων, προσφέροντας συγκεκριμένου τύπου προγράμματα ενημέρωσης και αναψυχής και reality τηλεπαιχνίδια όπου το εικονικό και το σκηνοθετημένο γίνεται πραγματικότητα στα μάτια των θεατών.

Ο Peter Hall στο βιβλίο του *Cities in civilization* είναι κατηγορηματικά αρνητικός στο ερώτημα που αφορά τον θάνατο της παραδοσιακής πόλης. Πιστεύει ότι «...όπως και στο

παρελθόν, η τεχνολογική εξέλιξη πρόκειται να οδηγήσει όχι σε ένα γενικό διασκορπισμό, αλλά σε ένα γενικό ανασχηματισμό του χάρτη.»(Hall, 1988:962) Ο Hall μας διαβεβαιώνει, ήδη από το 1988) ότι οι κινητήριες δυνάμεις ανάπτυξης των επόμενων χρόνων θα αφορούν τη διαχείριση των πληροφοριών και θα απαιτούν τον συνδυασμό της καλλιτεχνικής και διανοητικής δημιουργικότητας με την τεχνολογική νεωτερικότητα. Δραστηριότητες οι οποίες, σύμφωνα με τον ίδιο, θα συνεχίσουν να απαιτούν την πρόσωπο με πρόσωπο επαφή και θα ενθαρρύνουν τη συγκέντρωση των παραγωγικών και καταναλωτικών δραστηριοτήτων στα αστικά κέντρα. Το πιθανότερο λοιπόν είναι ότι «...τα μέρη με το δικό τους βουητό, με τη δική τους χαρακτηριστική ενέργεια, θα αποδειχθούν περισσότερο από ποτέ μαγνητικά για την παραγωγή προϊόντων και, πάνω από όλα, την εκτέλεση υπηρεσιών».(Hall, 1988:964)

Στην Ευρώπη, όπου από παράδοση υπάρχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένη ισχυρή αστική συνείδηση και κουλτούρα, η υψηλή αρχιτεκτονική μπορεί να επαναφέρει τους κατοίκους της πόλης στον ανοικτό δημόσιο χώρο. Η αρχιτεκτονική του τέλους του 20^{ου} και των αρχών του 21^{ου} αιώνα έχει απαλλαγή από τους μύθους και τα δόγματα που κυριάρχησαν τον 20^ο αιώνα. Μια νέα αρχιτεκτονική προσέγγιση του αστικού δημόσιου χώρου έχει δώσει τη θέση της στις εμμονές του μοντέρνου κινήματος αλλά και του ιστορικισμού, η οποία έχει απορροφήσει αλλά και αφομοιώσει τόσο τις ποιότητες της ιστορικής ευρωπαϊκής πόλης όσο και τις εκφραστικές δυνατότητες που πρότεινε ο μοντερνισμός.

Η πλατεία αποτελεί ένα «σύστημα επικοινωνίας» όπου η σκηνοθεσία του αστικού θεάματος, η οργάνωση των βλεμμάτων και ο σκηνογραφικός φωτισμός μπορεί να καθορίσει τον αστικό χαρακτήρα και την κουλτούρα της πόλης. Την ίδια στιγμή το έργο διάσχημων και μη αλλά πρωτοποριακών αρχιτεκτόνων μπορεί να μας υποδείξει κάποιες κατευθύνσεις που πρόκειται να ακολουθήσει η αρχιτεκτονική του ανοικτού δημόσιου χώρου τα προσεχή χρόνια. Η μία αφορά τη δυνατότητα εγκατάστασης εφήμερων κατασκευών στο χώρο της πλατείας, φροντίζοντας ακόμα και για την πρόβλεψη των απαιτούμενων υποδομών. Ο δημόσιος χώρος μπορεί να υποδεχτεί πρωτότυπες παρεμβάσεις οι οποίες αγγίζουν τη ζωή της πόλης για σύντομο διάστημα. Η ευελιξία του ανοικτού χώρου να φιλοξενήσει εφήμερες εγκαταστάσεις εγγυάται τη μακροχρόνια συμμετοχή στη ζωή και τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της πόλης. Η δεύτερη αφορά την αλληλεπίδραση των επισκεπτών με τον εξοπλισμό του χώρου. Παραδείγματος χάρη τα μετακινούμενα από τους επισκέπτες της πλατείας φωτιστικά, όπως και τα μετακινούμενα παγκάκια, θα μπορούν να προσδώσουν νέα διάσταση στη σχέση του πολίτη με τον δημόσιο χώρο. Η πλατεία μετατρέπεται σε ένα φιλόξενο πεδίο, σε ένα

παιχνίδι, ένα playstation θα λέγαμε, το οποίο ρυθμίζει ο επισκέπτης σύμφωνα με την ψυχική κατάσταση.

Ο δημόσιος αστικός χώρος, σε αντιδιαστολή με τον ιδιωτικό, είναι, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο, ένας χώρος ανοικτός και προσβάσιμος σε όλους. Ένας τόπος κοινωνικότητας και ελευθερίας, που ανήκει σε όλους και σε καθέναν ξεχωριστά ή ακόμα και σε κανέναν, είναι χωρίς πρόσωπο, όπως και οι άνθρωποι που ζούνε μαζί του, οι οποίοι τον αντιλαμβάνονται και τον χρησιμοποιούν διαφορετικά, ανάλογα με τις ανάγκες τους. Με την έννοια αυτή, ο δημόσιος αστικός χώρος δεν μπορεί να περιγραφεί ως ο στατικός, ο προσχεδιασμένος και προκαθορισμένος χώρος που προκύπτει από το ανθρωπογενές σύστημα της πόλης, αλλά κυρίως ως ένα χωρίς μορφή και ρευστό «γήπεδο αποτύπωσης» των εξαιρετικά ευμετάβλητων κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων των χρηστών του.

Αντικρίζοντας κανείς την εικόνα του ελληνικού αστικού δημόσιου χώρου, διακρίνει το σύνολο των προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας. Ο δημόσιος χώρος στην Ελλάδα είναι πεδίο διαμάχης, όπου συνήθως το ιδιωτικό υπερισχύει του δημοσίου, αποτελεί δε σε πολλές περιπτώσεις προέκταση των διαφόρων ιδιωτικών συμφερόντων, υποφέρει από πραγματική έλλειψη επιμέλειας και φροντίδας από τους υπευθύνους, πολλές φορές για τους κατοίκους είναι απλώς ένα parking, τις περισσότερες αποτελεί ένα αστικό κενό και σε μερικές περιπτώσεις μόνο λειτουργεί πραγματικά και αποτελεί ανάσα για την πόλη κάτω, όμως από πολλά προβλήματα. Ενδεικτικό είναι ότι σε πρόσφατη έρευνα στην Αθήνα οι πλατείες και τα πάρκα αποτελούν για την πλειοψηφία των Ελλήνων χώροι δεύτερης κατηγορίας, όπου μόνο μετανάστες και συνταξιούχοι τους χρησιμοποιούν πραγματικά, και ο μέσος ηλικιακά πληθυσμός προτιμά τις καφετερίες που κάνουν κατάληψη του δημόσιου χώρου. Είναι πολλές φορές τέτοια η νοοτροπία του νεοέλληνα που ουσιαστικά απαξιώνει ακόμα και κάποιες προσπάθειες αναβάθμισης και πεζοδρόμησης αστικών χώρων και αυτοί αντί να δώσουν μια νέα πνοή ειδικότερα στα κέντρα των νεοελληνικών πόλεων που ασφυκτούν όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια μετατρέπονται σε γκρίζες ζώνες. Έτσι οι αστικοί δημόσιοι χώροι αποτελούν για τους δήμους πηγές εσόδων από την ανάπτυξη τραπεζοκαθισμάτων και η διαμόρφωση τους γίνεται με ελάχιστο πράσινο, κακής ποιότητας υλικά και ανύπαρκτο αστικό κοινόχρηστο εξοπλισμό.

Η παρούσα ομάδα εργασίας διέκρινε αυτά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο αστικός δημόσιος χώρος και επικεντρώθηκε στην περίπτωση του κέντρου των Σερρών, όπου ανίχνευσε και μελέτησε πρώτα με έρευνα πεδίου την περιοχή. Στη συνέχεια

προσπάθησε να κατανοήσει τα προβλήματα και σε αντιπαραβολή με ανάλογες μελέτες και εργασίες, τόσο σε ελληνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, να προτείνει παρεμβάσεις και λύσεις που θα αποτελούν όχι απλώς ακόμα μία προσπάθεια καλλωπισμού, αλλά μία σοβαρή πρόταση προς τους αρμόδιους που θα κληθούν στο άμεσο μέλλον να αντιμετωπίσουν την κατάσταση.

Καταρχήν οριοθετήθηκε η περιοχή μελέτης στο σημαντικότερο κομμάτι του κέντρου της πόλης που περιλαμβάνει τις κυριότερες πλατείες, πεζοδρόμους και οδούς του κέντρου των Σερρών. Έτσι επιλέχθηκε η περιοχή που περικλείεται από τις οδούς Γ. Παπανδρέου, Λ. Παπαυύλου, Εθνικής Αντιστάσεως, Βασιλέως Βασιλείου, Ερμού, Παύλου Μελά, Θεσσαλονίκης και Ραιδεστού. Η περιοχή μελέτης επιλέχθηκε τόσο με την προσωπική εμπειρία του κέντρου όσο και σε σχέση με την έρευνα πεδίου και τον χάρτη Π.2 όπου έγινε αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης και των χρήσεων γης.

Κύριο και πρωτεύον πρόβλημα των ανοικτών αστικών δημόσιων χώρων στην περιοχή μελέτης είναι ο κατακερματισμός και η διάσπαση τους. Ποτέ δεν ακολουθήθηκε μια ενιαία λογική, μία κεντρική ιδέα, μία αφετηρία σχεδιασμού που δεν θα οδηγεί βέβαια στην απόλυτη ομοιότητα, αλλά σε μία λογική διαδοχή των αρχιτεκτονικών προτάσεων και σε τουλάχιστον ενιαία ποιότητα εφαρμογής των επιφανειών και των διαμορφώσεων του δημόσιου αστικού χώρου. Το ζήτημα αυτό βέβαια προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά αποτελεί και βασικό παράγοντα διαμόρφωσης της πρότασης που ακολουθεί. Επιπλέον υπάρχουν πολλοί, μικροί διάσπαρτοι δημόσιοι χώροι, μικρονησίδες, μικρά αστικά κενά σε διασταυρώσεις, ακάλυπτοι χώροι δημόσιων κτιρίων, αδιαμόρφωτα κενά, ασαφείς ασχεδίαστες περιοχές της πόλης οι οποίες δεν απέκτησαν ποτέ σχήμα ή απώλεσαν τον παλαιότερο σχηματισμό τους. Πρόκειται για πλατείες που καταλαμβάνουν αυτοκίνητα, που κατασπαταλώνται σε χρήσεις κάθε άλλο παρά ουσιαστικές, αλλά μπορούν με τις κατάλληλες παρεμβάσεις να αποτελέσουν μια έστω και μικρή ανάσα στην καθημερινότητα. Αυτά τα αστικά κενά, ουσιαστικά απαξιωμένα αστικά υπολείμματα, πολλές φορές υποδουλώνουν την έλλειψη πολιτιστικής συμμετοχής και το κυριότερο την απορία, απέναντι στην έλλειψη ή την περιστολή του ελέγχου που σημαίνει έλλειψη δομής. Η φύση δεν αφήνει κενά γιατί έχει ένα σύστημα αυτορύθμισης και αναπροσαρμογής της δομής με ένα σύστημα συσχετισμών ρευστό με πολλές κατεύθυνσης και έντονο προσαρμοστικό χαρακτήρα. Αυτοί οι χώροι δεν προβλέπεται να πάρουν τη θέση των πλατειών και των πάρκων στο κέντρο της πόλης, άλλωστε δεν το επιτρέπει και το μέγεθός τους, αλλά κάτω από μία λογική προστασίας τους και ανάδειξής τους, τα μικρά κύτταρα της γειτονιάς που σε συνδυασμό με τα γειτονικά, δύναται να αποτελέσουν ένα ολόκληρο οργανισμό ικανό να λειτουργεί απρόσκοπτα και χωρίς

προβλήματα. Οι κάτοικοι της πόλης δηλαδή, θα έχουν ένα ευρύ δίκτυο πραγματικών πεζοδρόμων, πλατειών όλων των μεγεθών μικρών και μεγαλύτερων, παιδικών χαρών και χώρων για όλες τις ηλικίες και όλες τις προτιμήσεις, ικανούς να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις τους. Ουσιαστικά λόγω της ποιότητας του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού τους και της καλής εκτέλεσης του καθίστανται πραγματικό κτήμα των πολιτών που όχι μόνο θα του επισκέπτονται και θα περπατούν μέσα σε αυτούς αλλά, θα νοιάζονται και θα τους περιποιούνται.

Άλλη διαπίστωση που έγινε κατά την διάρκεια αυτής της έρευνας, και φαίνεται στο χάρτη Π. 5, είναι το γεγονός πως παρόλο που η πλατεία Ελευθερίας έχει αρκετό όγκο και ποιότητα πρασίνου τόσο υψηλού (μεγάλα δένδρα) όσο και χαμηλού (γκαζόν και άνθη), οι πεζόδρομοι γύρω της πάσχουν είτε από την έλλειψη του είτε από την κακή συντήρηση του, παρόλο που η πόλη λόγω κλίματος θα μπορούσε να αποτελέσει μία πράσινη πόλη. Βάση αυτού προτείνεται μία ευρύτατη ενίσχυση του πρασίνου και ενοποίηση του κάτι που θα ενισχύσει το αίσθημα ηρεμίας, θα μειώσει τους θορύβους και την μόλυνση του αέρα και θα εντείνει γενικότερη ποιότητα του περιβάλλοντος. Βέβαια σημαντική προοπτική για την πλατεία αποτελεί και η πρόταση για μεταφορά του κτιρίου του Δημαρχείου σε άλλη τοποθεσία και την επέκταση της πλατείας. Ένα σχέδιο που κυριολεκτικά θα δόση άλλη πνοή όχι μόνο στην πλατεία αλλά και στο σύνολο του κέντρου της πόλης και που αποτελεί πεδίο έρευνας μιας άλλης ομάδας εργασίας.

Από την έρευνα πεδίου που ακολούθησε και τα αποτελέσματα της, που προαναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, παράγεται, από την ανάγνωση των χαρτών που προκύπτουν (χάρτης Π.1 και Π.3), ένα προφανές θα λέγαμε συμπέρασμα. Υπάρχουν δύο πολύ σημαντικοί και αρκετά καθορισμένοι ιστορικοί άξονες που διατρέχουν την πόλη και διασταυρώνονται στο ύψος της πλατείας Ελευθερίας. Οι άξονες αυτοί σχεδόν ταυτίζονται με σημαντικές οδικές αρτηρίες που υπάρχουν στην πόλη και συγκεντρώνουν σε κοντινή ακτίνα από αυτούς σχεδόν όλα τα ιστορικά μνημεία, τα σημαντικά διοικητικά κτίρια, τις εμπορικές χρήσεις, τις πλατείες και τους αστικούς δημόσιους χώρους. Αυτοί οι άξονες αποτελούν την καταγραφή της προσωπικής μας ματιάς της πραγματικότητας και το στοιχείο εκείνο, η ανάδειξη του οποίου θα φωτίσει διαφορετικά την πόλη των Σερρών. Έτσι θα μπορούσαμε να τιτλοφορούσαμε την πρότασή μας, μία πόλη δύο διαδρομές.

Ο ένας άξονας διατρέχει την πόλη από δυτικά προς ανατολικά. Από την είσοδο της από την Θεσσαλονίκη και την οδό Βενιζέλου, φτάνει στην πλατεία Ελευθερίας και συνεχίζει μέσω των οδών Βασ. Βασιλείου και Εθν. Αντίστασης και της παράλληλης διαδρομής

Ερμού, Διον. Σολωμού και Μεγ. Αλεξάνδρου στην έξοδο της πόλης προς την Δράμα και την Καβάλα. Πάνω στον άξονα ή πολύ κοντά σ' αυτόν, όπως φαίνεται και στον επισυναπτόμενο χάρτη, βρίσκονται τα περισσότερα από τα μνημεία της βυζαντινής και της οθωμανικής περιόδου. Ο δεύτερος άξονας με κατεύθυνση από βορρά προς νότο, που ξεκινάει από τους πρόποδες του περιτειχισμένου λόφου Κουλά, φτάνει στο χώρο της εκκλησίας των Μ. Ταξιαρχών, στην πλατεία Ελευθερίας και μέσω της οδού Μεραρχίας στο Σιδ. Σταθμό. Ο άξονας αυτός είναι άξονας των μνημείων του εικοστού αιώνα και των σύγχρονων σημαντικών διοικητικών και εμπορικών κτιρίων, όπως φαίνεται και στο χάρτη.

Βασικό στοιχείο της πρότασης της παρούσας ομάδας εργασίας είναι η ανάδειξη αυτών των αξόνων σε όλο τους το μήκος, δηλαδή τόσο στο κέντρο της πόλης των Σερρών όσο και στην περιφέρεια της, και στην δημιουργία στοιχείων που θα διαμορφώσουν διαφορετικά κομμάτια του παζλ πάνω σε αυτούς τους άξονες, που σαν σύνολο όμως θα δίνουν ένα ενιαίο και ολοκληρωμένο αποτέλεσμα. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια αλληλουχία στην αρχιτεκτονική λύση, που δεν επαναλαμβάνεται, αλλά εξελίσσεται βάσει σχεδίου. Με αυτή την πρόταση υπάρχει η δυνατότητα της διαφοροποίησης και της έντασης ή της μείωσης του αρχιτεκτονικού χειρισμού του συγκεκριμένου χώρου. Έτσι παραδείγματος χάριν και στους δύο άξονες μπορεί να ακολουθείται μία ενιαία μορφή στις επιλογές του αστικού εξοπλισμού, (παγκάκια, στύλοι φωτισμού, κάδοι απορριμμάτων κ.α.) αλλά στις επιφάνειες των προς διαμόρφωση χώρων (πλατείες, πεζόδρομοι, πεζοδρόμια κ.α.), για παράδειγμα στον ιστορικό άξονα, να υπάρχουν αναφορές σε αυτήν την περίοδο με χαράξεις, αρχιτεκτονικά στοιχεία ή επιλογές υλικών, αλλά ταυτόχρονα οι ποιοτικές προδιαγραφές τους να είναι υψηλές και ικανές να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των κατοίκων μιας σύγχρονης πόλης του 21^{ου} αιώνα. Με την ίδια λογική ο άξονας της νεότερης περιόδου θα μπορεί να έχει χαράξεις στην επιφάνεια ή και υλικά που παραπέμπουν ή έχουν αναφορές σε νεοκλασικά ή μοντέρνα πρότυπα και σε αρχιτεκτονικές λύσεις του 20^{ου} – 21^{ου} αιώνα.

Αν και η διερεύνηση των ειδικότερων αρχιτεκτονικών λύσεων και των μορφών του αστικού δημόσιου χώρου υπερβαίνει τα όρια της εργασίας της παρούσας ομάδας, η προδιαγραφή τους και ο προσδιορισμός τους μπορεί να βοηθήσει τους φορείς της πόλης, το Τ.Ε.Ε. και το σύλλογο Αρχιτεκτόνων στην έναρξη ενός γόνιμου διαλόγου ποιοτικής αναβάθμισης της πόλης των Σερρών. Στο τέλος αυτής της εργασίας σε ειδικό παράρτημα παρουσιάζονται σε μορφή σκίτσων ενδεικτικά διάφορες προτάσεις που διερεύνησαν τα μέλη της παρούσας ομάδας.

Η προσπάθεια αναβάθμισης του αστικού χώρου του κέντρου της πόλης προβλημάτισε ιδιαίτερα και έπειτα από συνειδητή επιλογή αποφασίστηκε ένα ευρύ πρόγραμμα πεζοδρόμησης, κάτι που προτείνουν και διάφορες προηγούμενες μελέτες και προτάσεις που έχουν κατατεθεί, αλλά δεν έχουν εφαρμοστεί. Βέβαια η σκοπιά που επιλέχθηκε ήταν κυρίως η ενοποίηση κάποιων χώρων, πλατειών και διαδρομών από τη ματιά ενός αρχιτέκτονα και όχι το κυκλοφοριακό μιας που απαιτείται πλήρη μελέτη κυκλοφοριακής ρύθμισης. Η αναβάθμιση αυτή περιλαμβάνει τρεις άξονες παρέμβασης και φαίνεται αναλυτικότερα στο χάρτη Π.6:

Α) Πεζοδρόμηση ενός ευρέως τμήματος των οδών του κέντρου που περιλαμβάνει την οδό Μεραρχίας από τη πλατεία Ελευθερίας μέχρι και την οδό Θεσσαλονίκης, την οδό Ερμού, τμήμα της οδού Δ. Σολωμού και Κωστοπούλου, και μετατροπή της Μ. Ανδρόνικου σε πεζόδρομο.

Β) Δημιουργία δρόμων χαμηλής όχλησης που θα επιτρέπουν την διαμπερή κυκλοφορία των αυτοκινήτων, δεν θα επιτρέπεται το παρκάρισμα και θα έχουν αυξημένο πράσινο σε σχέση με τώρα. Τέτοιοι δρόμοι προτείνονται να γίνουν η 29^η Ιουνίου, η Τσαλοπούλου και τμήματα των Δ. Σολωμού και Μεραρχίας.

Γ) Αλλαγή στην αντιμετώπιση των πεζοδρομίων των υπολοίπων οδών με αποτελεσματική βελτίωση της βατότητας τους, διεύρυνση του πλάτους τους με μείωση τους πλάτους του οδοστρώματος των αυτοκινήτων όπου είναι δυνατό, διευθέτηση του χώρου παρκαρίσματος, τη διεύρυνση των γωνιών των πεζοδρομίων για την διευκόλυνση της κίνησης των πεζών και των Α.Μ.Ε.Α. και την ενίσχυση του πρασίνου.

Αποτέλεσμα των παραπάνω προτάσεων είναι η δημιουργία ενός μεγάλου ενιαίου χώρου στο οικοδομικό πολύγωνο της Νομαρχίας και της Λέσχης Αξιωματικών που προτείνεται η αφαίρεση των κιγκλιδωμάτων και η διαμόρφωση του σε ενιαία πλατεία, που θα εξυπηρετεί όλους τους κατοίκους, με ταυτόχρονη ανάδειξη του κτιρίου. Μάλιστα, λόγω του εκτεταμένου μεγέθους της θα μπορούσε να διαχωριστεί σε δύο πλατείες. Μία μπροστά από το κτήριο της Νομαρχίας με ύψος νεοκλασικό και επίσημο, και με αρχιτεκτονικές προτάσεις και λύσεις που να αναδεικνύουν το σημαντικό αυτό κτήριο. Μάρμαρα, σιντριβάνια και φωτισμός και άλλα υλικά να παραπέμπουν στις αρχές του 20 αιώνα, εποχή που ανοικοδομήθηκε αυτό το κτίριο σαν διοικητήριο της πόλης. Ο χώρος αυτός αποκτά πλέον άλλο ειδικό βάρος στην αρχιτεκτονική της πόλης και σαφώς μπορεί να αποτελέσει μια από τις πιο σημαντικές και χαρακτηριστικές εικόνες της πόλης τόσο για τους κατοίκους όσο και τους επισκέπτες. Να γίνει δηλαδή ένα τοπόσημο. Ο χώρος πίσω από το κτίριο θα μπορούσε να διαμορφωθεί με περισσότερο πράσινο και λογική που προσεγγίζει περισσότερο προς ένα πάρκο. Άλλωστε σε κοντινή απόσταση βρίσκονται συνοικίες της πόλης με πολύ υψηλή πυκνότητα και αντίστοιχη απουσία

ελεύθερων χώρων. Με αυτό το χειρισμό απλώνεται η εμβέλεια όλης της σχεδιαστικής πρότασης που εισχωρεί βαθύτερα και μακρύτερα στην περιφέρεια και στη δομή της πόλης. Κάνει πιο ελκυστική την όλη πρόταση καθώς απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες και μπορεί να ικανοποιεί διαφορετικές απαιτήσεις κατοίκων. Εξάλλου επιπλέον κίνητρο για την ενοποίηση του όλου χώρου αποτελεί και η προοπτική δημιουργίας ενός μεγαλύτερου υπόγειου σταθμού αυτοκινήτων από αυτόν που προβλέπεται τώρα, ικανό να ανταποκριθεί στις αυξημένες πλέον ανάγκες της πόλης λόγω του ευρύτερης πεζοδρόμησης του κέντρου.

Η πεζοδρομημένη οδός Μεραρχίας αποτελεί πλέον τον πιο σημαντικό άξονα της πόλης. λόγω της πεζοδρόμησης ευρύτερου τμήματος, στην διασταύρωση με την οδό Κωστοπούλου, δημιουργείται μια μικρή πλατεία (θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως πλατεία Κρονίου), εκεί που μέχρι τώρα είναι απλώς διασταύρωση αυτοκινήτων. Ο χώρος αυτός που αποτελεί το κέντρο της πόλης, έχει με αυτό τον τρόπο διασφαλιστεί και μπορεί να εξυπηρετήσει τόσο τους περιπατητές όσο και να αποτελέσει τον χώρο εκτόνωσης μπροστά από το μέγαρο των Αστεριών, του Κρονίου και του επιμελητηρίου. Η πλατεία αυτή ήδη έχει ένα χαρακτήρα μοντέρνο, καθώς τα κτίρια που την περιβάλλουν είναι νεότερα. Αυτή η εικόνα προτείνεται να τονιστεί με εξοπλισμό και στοιχεία μοντέρνου φωτισμού, με διαδραστικές χρήσεις, με αποκαταστάσεις των όψεων των κτιρίων, με ότι πιο σύγχρονο μπορεί να δώσει η διεθνείς αρχιτεκτονική εμπειρία. Άλλωστε μια πόλη που φιλοξενεί πανεπιστημιακά τμήματα μπορεί και πρέπει να έχει μία εικόνα που να έχει στοιχεία του μέλλοντος και της αρχιτεκτονικής πρωτοπορίας.

Η πλατεία Ελευθερίας αποτελεί πλέον την διασταύρωση των δύο σημαντικών ιστορικών αξόνων της πόλης κάτι που την αναβαθμίζει σε εννοιολογικό επίπεδο και της προσδίδει έναν διαφορετικό χαρακτήρα. Μια εικόνα που θα συνδυάζει το ιστορικό με το μοντέρνο, το μόνιμο με το εφήμερο, το παλιό με το καινούργιο, την τεχνολογία με την παράδοση. Επιπρόσθετα, λόγω μεγέθους θα μπορούσε να έχει κάποια περίπτερα ενημέρωσης, ένα πλήθος προσωρινών κατασκευών που θα λειτουργεί παραπληρωματικά με τις μόνιμες, συμπληρώνοντας και ανανεώνοντας το αστικό τοπίο. Στον δημόσιο χώρο άλλωστε, συνυπάρχουν πάντα μόνιμες και εφήμερες κατασκευές, ώστε αυτός να ανανεώνεται και να διατηρεί τον επίκαιρο χαρακτήρα του.

Μια καλοσχεδιασμένη πλατεία ή ένα εξαιρετικά λειτουργικό πάρκο, αργά ή γρήγορα θα υποδεχτούν μια σειρά κινητών κατασκευών όπως μια καντίνα, ένα κιόσκι, έναν υπαίθριο εκθεσιακό χώρο ή ένα μικρό περίπτερο πληροφοριών, που αν και στις περισσότερες περιπτώσεις θα περάσουν απαρατήρητες από τον περιπατητή, στο μικρό διάστημα

παραμονής τους στον χώρο θα έχουν ανταποκριθεί στις ρευστές δραστηριότητες και ανάγκες των επισκεπτών τους. Το παράδειγμα άλλων πόλεων, όπου απαλλαγμένοι από τις κοινωνικές, ιστορικές, κατασκευαστικές και χωρικές φορτίσεις που συνοδεύουν το μόνιμο αστικό σχεδιασμό, ένας μεγάλος αριθμός αρχιτεκτόνων εκμεταλλεύεται τα πλεονεκτήματα του χρονικά εξαρτημένου σχεδιασμού, εμπλουτίζοντας τον δημόσιο χώρο με προσωρινές, ευέλικτες κατασκευές υψηλής αισθητικής. Κατασκευές που ως στόχο έχουν, στο μικρό διάστημα παραμονής τους στον χώρο, να φιλοξενήσουν ή να διακοσμήσουν εφήμερα γεγονότα, εντυπωσιάζοντας τον ανυποψίαστο επισκέπτη. Μετά από λίγο είτε μετακινούνται σε άλλη τοποθεσία είτε εξαφανίζονται, χωρίς να αφήνουν πίσω ίχνη της ύπαρξής τους, παρά μόνο νέες αστικές μνήμες. Αυτή ακριβώς η αντιστρεψιμότητα, η συμμαχία με τον χρόνο, η επιστροφή στο σημείο μηδέν χωρίς κόστος, χαρίζει στον εφήμερο σχεδιασμό το πλεονέκτημα της σχεδιαστικής ελευθερίας και του αστικού πειραματισμού. Με σύμμαχο τον χρόνο, η προσωρινή αρχιτεκτονική δεν επιχειρεί να δώσει ολοκληρωμένες λύσεις αστικής ανάπτυξης, δεν αλλοιώνει, αλλά και δεν συνδιαλέγεται αισθητικά με τον δημόσιο χώρο στον οποίο φιλοξενείται για λίγο. Στόχος της είναι να αποδώσει αρχιτεκτονικά μια σειρά εναλλακτικών- πειραματικών σεναρίων εφήμερης αστικής δραστηριότητας και να ανακαλύψει νέους τρόπους επικοινωνίας με την αρχιτεκτονική, τον δημόσιο χώρο και τον πολίτη. Λαμβάνοντας υπόψιν πως οποιαδήποτε κατασκευή αποκτά υπόσταση μόνο όταν ελκύει την ανθρώπινη δραστηριότητα και συμμετοχή, με αυτό τον τρόπο προσφέρονται νέες αστικές εμπειρίες.

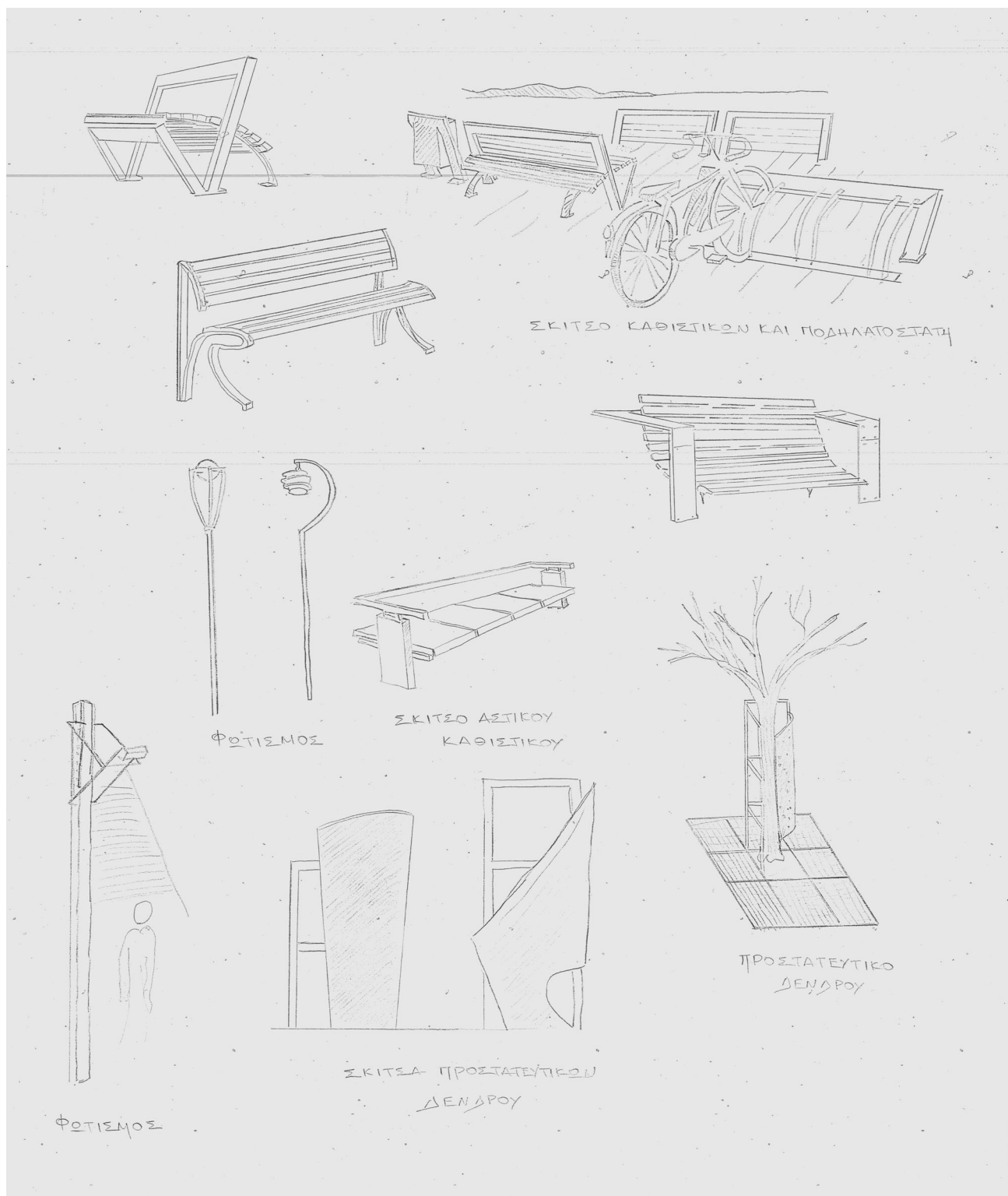
Ο εφήμερος αστικός χώρος δεν ανταγωνίζεται, ούτε είναι σε θέση να αντικαταστήσει πλήρως τις «παραδοσιακές» αρχιτεκτονικές πρακτικές αντιμετώπισης τους δημόσιου χώρου. Η σχέση μεταξύ προσωρινού και μόνιμου ήταν και θα συνεχίσει να είναι συνεργατική. Ο πολίτης άλλωστε επιζητά ταυτόχρονα, τη στατικότητα που επιβεβαιώνει την κυριαρχία του στο χώρο και την εναλλαγή που πλουτίζει τις αστικές του μνήμες και πολλαπλασιάζει τις αστικές δραστηριότητες. Η νέα δυναμική όμως που παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια η εφήμερη αρχιτεκτονική, απαλλαγμένη από το στίγμα της αισθητικής και λειτουργικής προχειρότητας, είναι ικανή να ανανεώσει και να συμπληρώσει τον αστικό σχεδιασμό, δίνοντας στους αρχιτέκτονες τη δυνατότητα να συμμαχήσουν με τον χρόνο και εκμεταλλευόμενοι τα μοναδικά πλεονεκτήματα που συντροφεύουν την εφήμερη κατασκευή είτε να οδηγηθούν σε ευέλικτες λύσεις που ανταποκρίνονται στη ρευστότητα του δημόσιου χώρου, συνδυάζοντας το μόνιμο με το εφήμερο είτε στηριζόμενοι στην αναστρεψιμότητα της αρχιτεκτονικής διαδικασίας να πειραματιστούν άφοβα με αρχιτεκτονικές μορφές, αστικά γεγονότα και ανθρώπινες δραστηριότητες, δίνοντας υπόσταση σε «εναλλακτικά όνειρα αστικής ζωής».

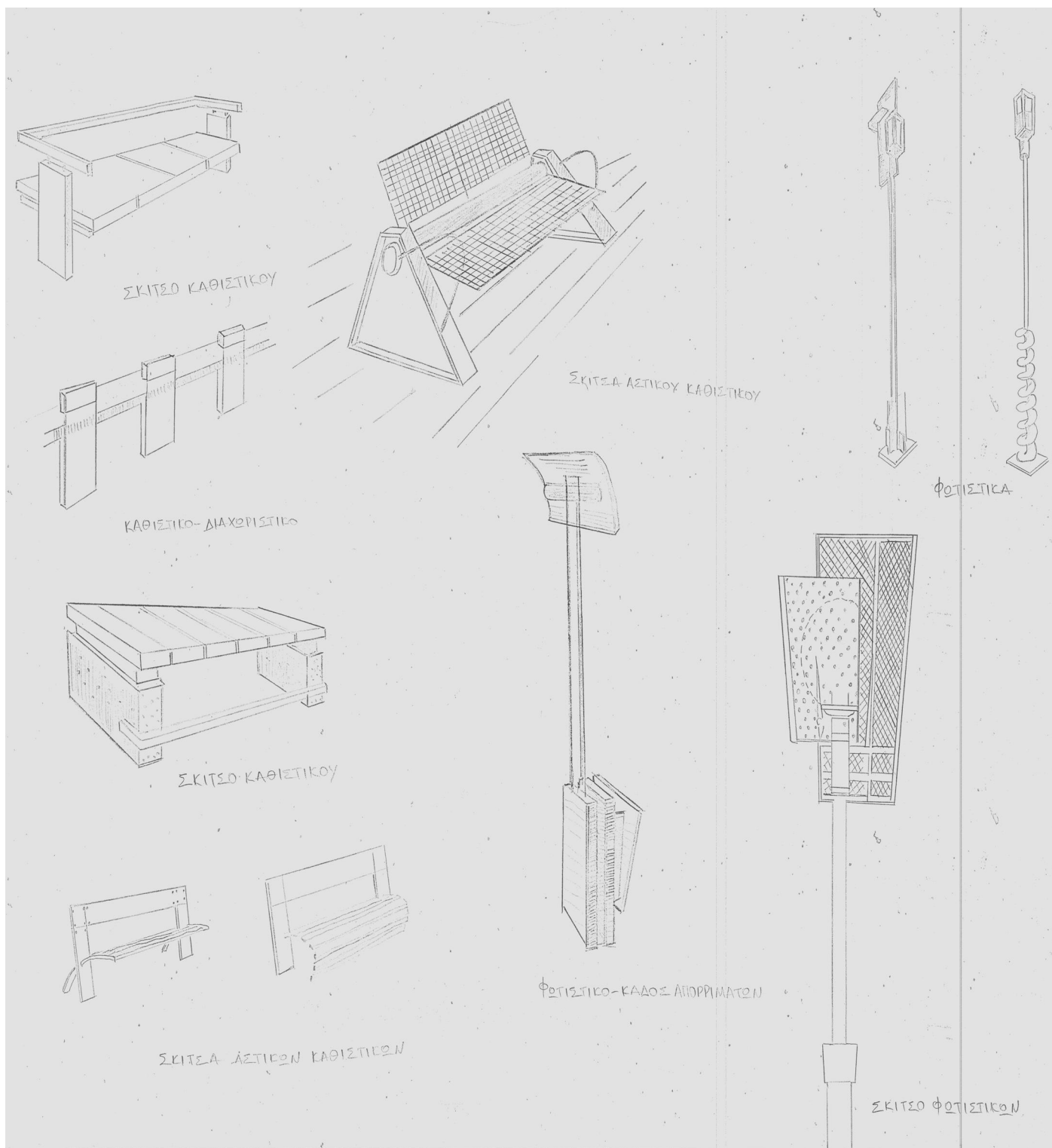
Παράλληλα με τους τρεις άξονες παρέμβασης δημιουργούνται ή ολοκληρώνονται μια σειρά από μικρές πλατείες που θα έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα σε σχέση με τις μεγαλύτερες, χωρίς αυτό να σημαίνει υποβάθμιση στους αρχιτεκτονικούς χειρισμούς. Δεν θα είναι ασήμαντες, αστικά κενά ή parking. Το μέγεθος τους δεν αποτελεί ενδεικτικό της αξίας τους, αλλά δίνει την δυνατότητα για ποικίλους και διαφορετικούς αρχιτεκτονικούς χειρισμούς. Το λεξιλόγιο της αρχιτεκτονικής δεν εξαντλείται σε αυτά που έχουμε δει στην χώρα μας και αποτελούν μικρό μόνο δείγμα της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής εφαρμογής. Όπως φαίνεται και στο χάρτη Π. 4. η νέα πλατεία της οδού Ερμού, η ανανεωμένη πλατεία Δήμητρας, ο επανασχεδιασμός τμήματος της σημερινής πλατείας Εμπορίου στο τμήμα μπροστά από το Οθωμανικό Λουτρό με την παράλληλη αποκατάσταση και αξιοποίηση του, η δημιουργία ενός νέου αστικού δημόσιου χώρου, τόσο ελεύθερου όσο και κτισμένου στο οικόπεδο και στο κτίριο του παλαιού 8^{ου} δημοτικού σχολείου, ο χώρος του παλιού στρατιωτικού φούρνου και η παιδική χαρά δίπλα στην εκκλησία του Τ. Σταυρού, μπορούν να αποτελέσουν ένα εκτεταμένο δίκτυο δημόσιων αστικών χώρων ικανών να ανταποκριθούν στις πραγματικές ανάγκες μιας σύγχρονης πόλης.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η ανάγκη για το σωστό προγραμματισμό του όλου εγχειρήματος. Δεν πρέπει να γίνουν βιαστικές ή μίζερες κινήσεις. Πιστεύουμε ότι με τους κατάλληλους προσεκτικούς και σωστά μελετημένους χειρισμούς, η όψη της πόλης θα μπορούσε να αλλάξει ουσιαστικά, ώστε να καταστεί η πόλη ελκυστική, καταρχήν για τους κατοίκους της, και εν συνεχεία για τους επισκέπτες της. Πρέπει να αξιοποιήσει σωστά το ανθρώπινο δυναμικό της, ώστε να διαχειριστεί έγκαιρα και με τον άριστο τρόπο τις δυνατότητες που προσφέρουν πρώτον η επιστήμη για τον σωστό σχεδιασμό, δεύτερον οι θεσμοί και ο νόμοι για να εξευρεθούν νέοι σύγχρονοι τρόποι χρηματοδότησης και τρίτον η τεχνολογία για τη σωστή εφαρμογή. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα ευρωπαϊκών πόλεων που ανέστρεψαν την πτωτική τους τάση και με σύγχρονες παρεμβάσεις όχι απλώς άλλαξαν τη εικόνα τους και επανατοποθετήθηκαν στους χάρτες ελκυστικών προορισμών, αλλά αναβάθμισαν την ποιότητα ζωής των κατοίκων τους.

Τελειώνοντας την εργασία αυτή η ομάδα που την συνέγραψε θα ήθελε να πιστεύει πως αυτό το πόνημα, που δημιουργήθηκε με πολύ μεράκι και πολλά όνειρα, θα αποτελέσει την αφορμή για να αρχίσει ένας γόνιμος διάλογος, ανάμεσα στους αρχιτέκτονες, στο τεχνικό δυναμικό της πόλης, στους δημόσιους και άμεσα εμπλεκόμενους φορείς και στους κατοίκους της. Αυτή η πόλη χρειάζεται όραμα και δεν μπορούμε πλέον να της το στερούμε.

6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανανιάδου – Τζημοπούλου Μ. (1992) Αρχιτεκτονική Τοπίου: Σχεδιασμός Αστικών Χώρων. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

Α.Π.Θ. (2000) Ερευνητικό Πρόγραμμα: Αναβάθμιση της πόλης των Σερρών – Πρόγραμμα Πρότυπων Ερευνητικών Μελετών και Πιλοτικό πρόγραμμα Υλοποίησης. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.

Γερόλυμπου Α., Καλογήρου Ν., Καυκούλα Κ., Παπαμίχος Ν., Τσουλουβής Λ., Χαστάογλου Β., Χατζημιχάλης Κ. (επιμ.) (1986) Επι πόλεως: Συλλογή κειμένων. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.

Κομνηνός Ν. (1986) Θεωρίες Αστικότητας: Κρίση, Μητροπολιτική Αναδιάρθρωση, Νέα Πολεοδομία. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα.

Κομνηνός Ν. (1986) Θεωρίες Αστικότητας: Αστικός Προγραμματισμός και Κοινωνική Ρύθμιση. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα.

Κομνηνός Ν. (1986) Θεωρίες Αστικότητας: Αστικός Σχεδιασμός και κατασκευή της πόλης. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα.

Μωραϊτης Κ. (2006) "Σημειώσεις για το Αστικό Κενό. Προτάσεις για Επεμβάσεις Μικροτοπίων", Αρχιτέκτονες, τ.55, σσ. 69.

Παπαδημητρίου Σ. (επιμ) (2005) >Digital topo_graphies. Θεσσαλονίκη: future.

Σαρηγιάννης Γ. (1999) "Πλατείες: Ο Δημόσιος Χώρος στα Χρόνια της Παρακμής", Αρχιτέκτονες, τ.13, σσ. 25.

Σιαπκίδης Ν. (επιμ) (2002) 10^ο Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο: Η αρχιτεκτονική της Πόλης στον 20^ο αιώνα. Αθήνα: Τ.Ε.Ε.

Χατζημιχάλης Κ. (επιμ) (1992) Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική: Κείμενα από τη Διεθνή Εμπειρία. Αθήνα: Εξάντας.

Blowers A., Hamnett C., Sarre P., (1987) Η πόλη του μέλλοντος. επιμ. Τζαντάλιας Κ., Αθήνα: The open university.

Hall P.(1988)Cities In Civilization, New York: Fromm International.

La Biennale di Venezia (2006) Cities , Architecture and Society: 10 Mostra Internazionale di Architettura. London: Windsor Books.

Rossi A. (1991) Η αρχιτεκτονική της πόλης. μεταφρ. Πετρίδου Β., Θεσσαλονίκη:university studio press.

Trigueiros L., Sat C., Oliveira C. (επιμ) (1998) Lisbon World Expo 98: Projects. Lisboa: Blau.

UIA (2005) Abstracts: uia2005istanbul.org. Istanbul: UIA.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Δομές: Κερδίζοντας τον δημόσιο χώρο. (2005) τεύχος Φεβρουαρίου.

NRQ: Οι πόλεις του Μέλλοντος. (1998) τεύχος 8

Αρχιτεκτονικά Θέματα: Η αρχιτεκτονική του Δημόσιου χώρου στην Ευρώπη.
(2003) τεύχος 37

Θέματα Χώρου και Τεχνών: Κατοικίες – Δημόσιος Χώρος στην Ελλάδα. (2005)
τεύχος 36.

A+U: MVRDV FILES, Projects 002-209. (2002) τεύχος 11.